

Sărbătoarea bucuriei noastre

de Șef rabin dr. Moses Rosen

Pentru noțiunea de bucurie, limba ebraică dispune de o întreagă gamă de termeni, a căror varietate nu se poate întâlni în nici o altă limbă. Fiecare dintre acești termeni exprimă o altă nuanță a acestui alt de complex sentiment uman. Bucuria poate fi nobilă și joasă, instinctivă și intelectualizată. Omul se poate bucura cînd și-a satisfăcut o dorință, dar și atunci cînd a scăpat de o nenorocire. Sentimentul bucuriei poate să-l cuprindă la vederea unei ființe dragi, la admirarea unui peisaj frumos, a unei opere de artă înaltătoare; dar acelasi sentiment îl poate stăpîni și atunci cînd semenul său este lovit și umilit. Bunătatea și răutatea, dragostea și răzburarea își pot găsi ecou în conceptul acesta de bucurie. Ar însemna să facem o prea adîncă incursiune, atît în adîncimile sufletului omenesc, cît și în finețele limbii sfinte, spre a putea defini care fațetă a bucuriei reprezintă de pildă חילה Chila : care-i diapazonul bucuriei ce-l înfățișează דילא Dila ; căreia din nuanțe îi corespunde termenul de רינה Rina ; sau הודו Hedva, sau שיון Sion, sau שמחה Simha.

Sucot — sărbătoarea colibelor, a colibelor fărânelor care își muncă cîmpul în antea ludee, a colibelor în care s-au adăpostit strămoșii noștri în drumul lor dintre Mitrain și Canaan, corespunde prin semnificația sa unor similare prazniri ale popoarelor din vechime. Stringerea recoltei în hambare, culesul viilor, perioada autumnală în care natura își plătește datoriile, recompensează pe omul truditor pentru sudoarea ce a investit-o în glie, dă rod bogat, adevărind cuvintele psalmistului הוררנו כרינה יקצורו „Cel care seamănă în lacrimă, în bucurie vor secera” (Psalm 126/5). Toate acestea au dat prilej Romei și Eladei să statornicească vestitele Saturnale și Bacanale în care dezlănțuiera valurilor voluptății nu cunoștea limite, în care cupa plăcerilor trebuia sorbită pînă la fund, în care orgiile simțurilor scăpau oricărui control.

Sucot evocă, la fel ca menționatele sărbători antice stringerea recoltei. Esențiala sa trăsătură este de asemenea veselie, în așa fel încît mai capătă și numele de שמחה „Sărbătoarea bucuriei noastre”. Și de această dată iudaismul neagă asceza, se situează pe poziție pozitivă în fața drepturilor trupului de a gusta din plăcerile vieții. Îndemnul הנהיגו שמחה בזהר „Să te bucuri în sărbătorile tale” (Deut. 16/14) îndreptățește pe comentarii talmudici să a-firme (פסחים) „אין שמחה אלא בבשר...că bucuria se poate atinge prin consumarea vinului și a cărnii” (tractat Pesachim 109).

Și totuși, ce deosebire fundamentală de concepție! Chiar și bucuria vinului, chiar și ospățul cel bogat slujesc unui tel nobil, spiritual, sintetizat în porunca ליהנות א-ל „Să te bucuri înaintea lui Dumnezeu” (Deut. 16/11). Chiar în clipa unei astfel de bucurii, evreul trebuie să aibă în fața sa pe acel Dumnezeu unic și abstract, care ne unește pe toți oamenii, care ne-a dăruit inepuizabile resurse sufletești, care ne îndeamnă la un permanent echilibru între trup și suflet, între materie și spirit. Chiar și bucuria satisfacerii nevoilor trupului devine, în aceste condiții, un serviciu divin, este „înaintea lui Dumnezeu”.

De aceea chiar și această bucurie, a rodului bogat, a bucatelor îndulcitoare, a vinului „ce bucură inima omului” אין ישמח לבב אנוש (Psalm 104/15), sfărîmă în concepția iudaică lanțurile egoismului, trezește în om respectul față de propria sa ființă, în care sălășluiește crîmpeul de divinitate, scintila desprinsă din focul sacru al Creatorului ce mocnește în adîncurile sale.

אתה ובנך ועבדך ובתך ואמך והלוי והגר
Bucuria cată a fi una colectivă, a întregii familii, în care se cuprind și acei care slujesc și străinul care locuiește între porțile sale, într-un cuvînt toți cei lipsiți de proprietate, care au, la fel ca tine, dreptul la o astfel de bucurie a vieții.

Bunurile lumii acestea ar putea sătura pe toți locuitorii ei, însă în loc de aceasta, îi dezbină, îi împarte în bogați și săraci. Piinea, haina și casa sînt cele trei bunuri elementare care ar putea da hrană, căldură și adăpost tuturor oamenilor. În loc de aceasta, pe masa unora se află bucate alese și pe a altora nici codrul de piine. Luxul vestimentar al unora contrastează strident cu hainele rupte ale altora ; palatul bogătaşului constituie o sfidare la adresa bordeiului săracului.

Iudaismul — învățătură a dreptății, a adevăratei bucurii, a unei umanități înfrățite în același destin, ne dă o sărbătoare de Pesah, în care Matza — azima, este piinea uniformă a tuturor, punînd capăt diferențierilor sociale.

Același iudaism ne dă un Talit — o haină de rugăciune care nu comportă nici o deosebire între credincioși.

Suca — coliba în care toți evreii, bogați și săraci, învățați și simpli își stabilesc locuința timp de șapte zile, este menită a completa acest tablou al înfrățirii sociale. Nici un fel de discrepantă în ceea ce privește satisfacerea fundamentelelor nevoi materiale nu poate duce la o adevărată bucurie ; nu orgie ci armonie, nu dezlănțuirea potopului patimilor, ci echilibru interior, nu dominația instinctelor, ci a rațiunii.

Pentru întia oară, robii de ieri ai faraonului antic, atunci cînd li se dăruiește porunca de a-și face cite o suca își capătă calificativul de אזרחי „cetățean”, כל האזרחים ישראלים יישובוכסוחו. „Toți cetățenii în Israel s-a locuiesc în colibe-sucot, pentru ca generațiile voastre viitoare să știe că în astfel de colibe i-am așezat pe fiii lui Israel cînd i-am scos din țara Egiptului” (Leviticul 23/42—43).

Iată noțiunea de cetățean ridicată la rangul de înaltă funcție socială, care implică mai mult datorii decît drepturi. Tocmai atunci cînd preamărim bogățiile acestei lumi, tocmai atunci cînd ne bucurăm de roadele naturii, această lege a deplinei egalități între oameni, a îndreptățirii tuturor la aceeași hrană, la același vestiment, la același adăpost ne dă în întreaga sa intensitate și în apogeul nobletei sale sentimentul bucuriei noastre, bucuriei înaintea lui Dumnezeu.

Educația fizică la evrei

Considerat din toate timpurile ca „popor al cărții”, poporul evreu nu a cultivat cu prea mult entuziasm exercițiile corporale, dar oridecîte ori a fost pus în condiții bune de dezvoltare, a dovedit că poate scoate și sub acest raport elemente de valoare.

Biblia ne dă indicații precise că evreii au practicat în antichitate unele exerciții și sporturi. Ei nu au ajuns însă la perfecțiunea grecilor, datorită preceptelor religioase care nu permiteau să se dea prea multă atenție culturii corporale. Căci „nu prin forță, nu prin sabie, ci prin spiritul meu”, adică prin cuvîntul, prin înțelepciunea Domnului, suna porunca marilor preoți. Primele mărturii despre educația fizică la evrei datează din vremea lui Josua, exercițiile ca și mișcările ritmice aveau ca substrat o faptă bună (mitva) și pentru pregătirea de luptă (Sabat 133, 72 ; Nazir 11, 72).

Ieremia vorbește despre îndeminarea și sprinteneala militarilor evrei, care mergeau la luptă călare. Ei mai cunoșteau alergarea, săritura, aruncarea discului și a suliței, duetul.

Așezarea geografică a Palestinei a determinat pe evrei să învețe și înotul. Isaia (27) ne descrie un înotător care „își întinde mîinile”. Tot în Biblie, mai găsim amintite anumite dansuri care erau acompaniate de muzică (Judecătorii XI, 94 ; Samuel VI, 5, 15). În epoca biblică trebuie subliniată fapta de ispravă a lui Ghideon din familia Abiezer, căruia i s-a arătat în vis îngerul lui Dumnezeu poruncindu-i să meargă să-i mintuiescă pe evrei de Medianiți și Amalekiti... Șimon, fiul lui Menoach, din tribul Dan, se făcu vestit prin forța lui extraordinară. El a condus cu succes lupta împotriva filistenilor. Legenda amintește că Șimon a fost în stare să omoare o mie de filisten, folosind o falcă de măgar.

Lupta dintre David și Goliath aduce o nouă mărturie de iscusință fizică. Mergînd

să-l înfrunte pe adversarul său, David îi spuse că vine „în numele Domnului oștirilor. În numele Dumnezeului, oștirii lui Israel”. Rezultatul acestei lupte inegale este cunoscut : David l-a izbit pe Goliath cu piatra praștiei sale drept în frunte, Uriášul se prăbuși la pămînt. David se repezi și-i tăie capul.

În anul 400 î.e.n. după înfrîngerea persilor, greco-macedonenii cătară să producă o mare perturbare printre popoarele din Asia Mică. La aceasta se mai adăugă și intențiile de colonizare ale lui Antioh Epifanul. Grecii au introdus moda exercițiilor fizice și înflințară un gimnaziu la Ierusalim. Supraveghetorii și antrenorii greci învățau pe tinerii evrei alergarea în cerc, aruncarea discului și a suliței, tragerea la țintă, duetul, înotul, navigația și hipismul. În această epocă de redresare spirituală, cronicile citează apariția bătrînului Matathiahu — șeful familiei Hasmoneilor — și pomeneș de victoriile evreilor reputeate asupra trupeilor siriene ale lui Antioh Epifanul.

Bătrînul Matathiahu și cei cinci fii ai săi reușiră să învingă cu oameni puțini armate dușmane mult mai numeroase și mai puternice.

În epoca celui de-al doilea templu, fiecare copil evreu era obligat să învețe cel puțin să înoate. Conducătorii timpului își dădeau seama de importanța înotului și decretară „că cel care vrea să fie sănătos și ferit de boli, să se obișnuiască a înota în mod regulat, vara și iarna”. Pe lîngă natalele sint vrednice de exercițiile cu greutate, alergările pe distanțe lungi, exercițiile cu pietre. Jocul cu mingea, imprumutat probabil de la greci, n-a fost admis de intelți. Întrucît sustrăgea tineretul de la învățătură. Alergătorii buni erau folosiți

Prof. LUPU ZIGMUND-Focșani

(Continuare în pag. IV-a)

Împărtășim durerea și doliul

În legătură cu atentatul terorist de la München, căruia i-au căzut jertfă 11 tineri evrei, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a adresat următoarea telegramă de condoleanțe :

Domnului
ARIE PINCUS

Președintele Agenției Evreiești
Ierusalim

Împărtășim durerea și doliul întregului Israel și înfierăm nu numai nelegiuții ucigași, ci și pe acei care îi organizează, încurajează și înarmează brațele lor.

Ne rugăm lui Dumnezeu să dea putere și înțelepciune celor care îndrumă soarta popoarelor, pentru a pune capăt fărădelegii pe acest pămînt.

Fie amintirea eroilor și martirilor lui Israel în veci binecuvîntată.

Dr. MOSES ROSEN

Șef rabinul cultului mozaic
din R. S. România

★ ★ ★

În seara zilei de 8 septembrie a.c. (Erev Roș Hašana), înaintea rugăciunii de Maariv, la templul coral a avut loc un serviciu divin în memoria celor 11 tineri căzuți Al Kidus Hašem. Dl. Șef rabin a rostit o impresionantă alocuțiune, după care întreaga asistență a rostit rugăciunea Kadiș, într-o odihnă sufletelor celor uciși.

Dl. Șef rabin vorbind la Hazkara din seara zilei de 8 septembrie a.c.

Vizită de felicitare

În ziua de 7 septembrie a.c. Excelența sa d. Rafael Ben Shalom, ambasadorul statului Israel la București, Viktor Reshef, consilier, cu soția și I. Kedem, secretar de ambasadă, cu soția, au făcut o vizită de felicitare, cu prilejul Anului nou mozaic 5733, Eminenței Sale d-lui dr. Moses Rosen, Șef rabin al cultului mozaic și președinte al Federației Comunităților Evreiești-Mozaice din Re-

publica Socialistă România și d-nei Amalia Rosen.

Eminența Sa a mulțumit distinșilor oaspeți, rugîndu-i să primească și să transmită coreligionarilor din Israel binecuvîntarea sacerdotală pentru un an de pace și prosperitate, pentru progresul și înflorirea Țării sfinte.

Vizita a decurs într-o atmosferă cordială.

CAMIL BALTAZAR,

poetul septuagenar

Sin decenii de cind ne cunoaștem. (El are „avantajul” de a fi cu trei ani mai tînăr ca mine).

Despre opera sa s-au pronunțat cei mai autorizați critici de-ai noștri. În fruntea lor — marele E. Lovinescu, care i-a consacrat ample studii.

S-ar cuveni, pomenindu-l, să stăruim asupra faptului că pe Lovinescu nu-l interesa decît dacă omul are sau n-are ceva de spus. Era, acest critic și romancier, de o rară disponibilitate, gata oricînd să sprijine, cu condeiul și cu sfatul, pe cel în care credea. Și în Camil Baltazar a crezut din capul locului. Și s-a dovedit, după atîtea reale victorii literare ale poetului, că această credință a avut temei.

Dar nu despre darurile poetice cu care l-a înzestrat natura vreau să vorbesc aici. (Pe o ilustrată pe care i-am trimis-o, undeva la munte, am scris că una din poeziile sale de care am dat într-o revistă, nu e o poezie — ci Poezia). Vreau să vorbesc și despre altă latură a caracterului său, despre care, după cîte știu, ni Persepolis a pomenit: despre dragostea sa de oameni, despre devotamentul pe care l-a arătat colegilor săi de literatură, tineri sau bătrîni, aparținînd diferitelor curente literare, diferitelor școli. A fost un mare stimulator al energiilor latente existente în atîția mînuitori ai metaforei, în atîția povestitori. A condus revista Tiparîni, în care a izbutit să adune o serie de colaboratori, fiecare cu personalitatea sa. Nu, nu era un eclectic Camil Baltazar, dar era și este, fără îndoială, un competent prețuitor al valorilor reale.

A fost, apoi, sufletul României literare — revistă aflată sub direcția lui Liviu Rebreanu.

Vigurosul nostru prozator n-avea timp să se ocupe de adunarea și selectarea materialului, de citirea manuscriselor, de punerea lor în pagină. Toate le izbutea poetul cu inima de aur. Camil Baltazar. El aducea manuscrisele, el comenta cărțile apărute (cele care meritau osteneala penei sale), el făcea din revistă o publicație vie, dinamică.

Nu pot uita că el, cel dintîi, a scris în România literară entuziasme, pe cit de competente studii despre Calea Văcărești și despre alte cărți ale mele. Nu pot uita că el mi-a deschis coloanele revistei. Nu pot uita că a fost un adevărat promotor al operelor scriitorilor — atît a celor din generația sa, cit și a celor tineri. Dar, incapabil să trișeze cu opiniile, de la roștea, cavalereste, sincer, cu tot curajul pe care îl implică existența unei conștiințe curate. Și în pofida faptului că această intransigență i-a adus adversități și dușmăni, el a rămas consecvent cu sine însuși.

A colaborat intens la multe publicații — țin să subliniez, între altele, munca sa rodnică la Reporter, și, după 23 August, la diferite publicații, între care la Gazeta literară.

Astăzi, la vîrsta psalmistului, Camil Baltazar se poate mîndri cu opera sa, dar și cu activitatea sa în slujba Bînelui și a Adevărului. El realizează frumosul exemplar de umanitate visat de Gherea: al artistului-cetățean.

I. PELTZ

Turneul T.E.S.-ului în America

În seara zilei de 19 septembrie, după ce luminile marilor săli new-yorkeze Brooklyn Academy of Music se vor fi stins, gongul va da semnalul de începere al celui dintîi spectacol pe care Teatrul Evreiesc de Stat din București îl va prezenta în cadrul turneului său nord-american. Seară de seară, pînă la 1 octombrie, două mii două sute de spectatori vor aplauda reprezentațiile artiștilor bucureșteni cu „Dybuk” și „Un șirag de perle”. Va urma un lung periplu prin alte mari orașe din Statele Unite, iar apoi, pînă la 6 noiembrie, un șir de spectacole în Canada, la Montreal și Ottawa.

După Teatrul „Ion Creangă”, prezent de curînd pe scena unui festival al spectacolelor pentru copii, Teatrul Evreiesc de Stat este cea de a doua trupă din România pe care exigentul public american va avea prilejul să o cunoască și să o aprecieze. Iată de ce pe umerii artiștilor noștri actori apasă o misiune de mare răspundere, cu atît mai mult cu cît, de data aceasta, durata turneului va îngădui, desigur, o apreciere exactă a nivelului artistic al colectivului.

În fața spectativilor americani, în fața presei și a opiniei critice de acolo, Teatrul Evreiesc de Stat se va afla în situația, încărcată de serioase responsabilități, a unui ambasador cultural cu dublă investiție. Pe de-o parte, el va reprezenta mișcarea teatrală românească: un organism viu, deschis celor mai fertile tendințe înnoitoare, ilustrat în ultimii ani prin nume de creatori și prin spectacole care l-au plasat, conform unor opinii dintre cele mai autorizate, în primele rînduri ale teatrului european. Din acest punct de vedere, turneul va avea de consolidat un prestigiu pe care spectacolele lui Liviu Ciulei, ale lui David Esrig, ale lui Radu Penciulescu, ale lui Lucian Pintilie sau ale lui Dinu Cernescu, aplaudate și premiate pe multe meridiane ale globului, l-au construit cu strălucire.

Pe de altă parte, Teatrul Evreiesc de Stat va fi mesagerul uneia dintre cele mai îndelungate și mai statornice tradiții artistice evreiești din cîte există în lume. „România este leagănul teatrului evreiesc”, scriu materialele publicitare publicate în S.U.A. în preajma turneului. „În 1876, primul teatru idiș profesionist din lume a fost înființat la Iași, în România, de către Avram Goldfaden. Actuala trupă, instituită oficial ca teatru de stat în 1948, descinde direct din trupa din Iași. Ea a funcționat neîntrerupt din 1876, iar acum are la dispoziție o frumoasă sală în București. În acest veac de existență, Teatrul Evreiesc de Stat a dezvoltat întreaga tradiție a teatrului idiș. Tragedii și comedii clasice alternează în repertoriul său cu piese contemporane și cu reviste muzicale: Brecht și Dürrenmatt împart scena cu Șalom Alechem și cu I. L. Peretz; Dybuk și Golem alternează cu Bolnavul închipuit al lui Molière sau cu montări muzicale ca Mazl Tov. Întreaga forță artistică a teatrului este încorporată în repertoriul trupei sale de mari actori, a căror măiestrie le îngăduie să se producă în scenă jucînd, dansînd și cîntînd în egală măsură. În ultimii 20 de ani au fost puse în scenă peste 100 de spectacole, aplaudate de peste un milion de spectatori”.

Se cuvine adăugat, la aceste aprecieri măgulitoare, că numai sprijinul moral și material neprecupețit acordat de guvernul României socialiste a permis continuarea nestîngherită a tradiției, stimularea și dezvoltarea culturii de limbă idiș din țara noastră. Este semnificativ faptul că în nici o țară capitalistă nu există un teatru idiș cu statut permanent și cu un program de temeinică și elevată cultură, așa cum este acela al trupei bucureștene. În 1968, în paginile celui mai mare cotidian de limbă idiș din lume, „Forverts”, după o serie de aprecieri favorabile la adresa spectacolelor văzute la T.E.S., ziaristul new-yorkez L. Forem conchidea cu profundă

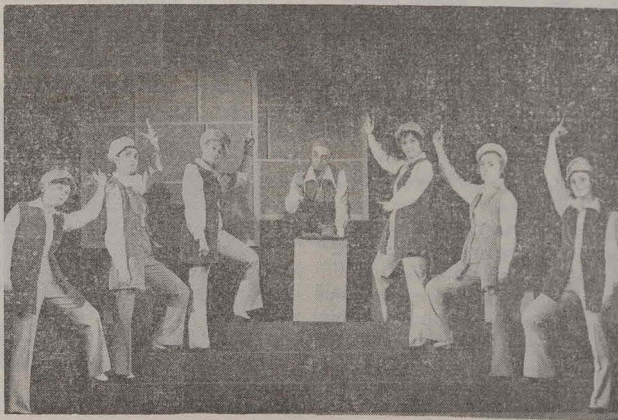
îngrijorare: „Cei aproape șase milioane de evrei americani nu pot să susțină nici un singur teatru evreiesc de adevărată cultură și de înaltă înaltă, iar cei cinci sute de mii de evrei argentinieni se află în aceeași situație...”. Tradiția teatrului idiș din România este cultivată cu perseverență, sprijinită să și încorporeze cele mai prețioase cuceriri ale artei scenice moderne, într-o fuziune organică cu întreaga mișcare teatrală românească, și în același timp într-un respect desăvîrșit al propriei sale identități spirituale. Aici se află semniificația cea mai adîncă a turneului care începe în aceste zile, și tot de aici se naște marea răspundere artistică și morală a trupei care-l va sustine.

Desigur, talentatul colectiv al teatrului nostru este capabil să facă față cu strălucire acestei răspunderi. Mărturie stă succesul precedentului turneu, întreprins în 1968 în Israel, cu „Un șirag de perle” și cu „Zece frați am fost” de Haim Sloves. „Teatru pur și adevărat”, „o sărbătoare a cîntecului evreiesc”, care „cucereste publicul”, „o rară sobrietate regizorală și actoricească”, „un spectacol de neuitat”, „o lucrare înălțătoare, menită să satisfacă pe cei care caută în teatru valori reale și nu distracții ușoare” — aceștia au fost termenii în care critica teatrală israeliană a salutat spectacolele Teatrului Evreiesc de Stat, iar un turist american scriu ziarului „Tug-Morgan-Jurnal” din New-York: „Eu cred că, oricît de greu ți-ar fi sufletul, leși de la teatru purificat și înălțat după ce vezi Șiragul de perle. Dacă aș fi bogat, aș cumpăra pentru fiecare evreu cît un bilet și i-aș spune: evreule, du-te și bucură-te de Un șirag de perle evreiești!”.

Dar cea mai temeinică mărturie este însăși valoarea spectacolelor care vor fi oferite publicului american. Montajul folcloric „Un șirag de perle”, gîdit și regizat de Israel Bercovici, cuprinde cincizeci dintre cele mai frumoase cîntece populare evreiești, întrețesute cu momente antologice din satira și umorul popular, alcătuit în laolaltă o adevărată monografie, plină de ritm, de culoare și de pitoresc, a vieții și a sufletului poporului evreu de-a lungul anilor, în momentele sale de bucurie și de tristețe, de resemnare și de luptă, de înălțare vitalitate și de umor melancolic, de dragoste și de tristețe. Cuprinzînd în distribuția sa întreaga trupă a teatrului, sub o baghetă regizorală inspirată, într-o scenografie simplă și sugestivă, spectacolul pune în valoare întinsele disponibilități ale unui colectiv actoricesc omogen, care parcurge cu egală dezinvolută pasajele vorbite, cîntate și dansate, stările de voioșie și de melancolie. Cel de al doilea spectacol, „Dybuk”, pune în lumină cu autoritate, grație temeinicei gîndiri regizorale a lui Franz Auerbach, atmosfera stranie a dramei lui Anski, fiorul ei tragic care, potrivit expresiei unui cronicar, „atinge vibrația marilor drame ale omenirii” și care a amintit exegeților de amplitudinea filozofică a tragediilor shakespeariene, suscitînd comparații cu „Hamlet” sau cu „Romeo și Julieta”. O dramă a iubirii care învinge, prin suferință purificatoare, orice obstacol — inclusiv pe acela al morții —, și în același timp o antologie a unor străvechi legende populare, care alcătuiesc un univers fantastic, plin de poezie și de expresivitate. Un spectacol care evidențiază noi și variate virtualități interpretative ale actorilor Teatrului Evreiesc de Stat.

Însușirile intrinseci ale celor două spectacole, ca și prestigioasele antecedente ale teatrului în materie de turnee peste hotare, ne îngăduie așadar să sperăm că cea dintîi întîlnire cu publicul din Statele Unite și Canada va constitui, pentru trupa bucureșteană, un nou succes de răsunet. I-l dorim din toată inima.

SEBASTIAN COSTIN

Tablou folcloric pe scena T.E.S.

O NOUA STAȚIUNE BALNEARĂ

La 3 kilometri de orașul Carciș au pus bazele unei noi stațiuni balneare, care valorifică un izvor de apă termală la o temperatură de 56 de grade, cu excelente efecte curative în tratarea a numeroase maladii.

O MARCĂ DE PRESTIGIU

La Fabrica de rulmenți din Birlad se realizează în prezent peste 200 tipodimensiuni din diverse grupe constructive — rulmenți cilindrici, axiali, oscilanți, mijlocii și mari, cu greutatea variînd între 150 gr. și 150 kg. Pe fiecare rulment produs la Birlad sînt săpate trei inițiale — F.R.B. — cunoscute și apreciate atît în țară, cit și peste hotare. Produsele fabricii sînt exportate în peste 50 de țări ale lumii.

INTERES PENTRU REALIZĂRILE ȘTIINȚIFICE ROMÂNESCII

O delegație de specialiști români, condusă de prof. Ioan Ursu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, a participat la lucrările celui de-al XVII-lea Congres Ampèr din orașul finlandez Turku. Conducătorul delegației române a fost ales membru al Comitetului de organizare și a prezidat lucrările unei sesiuni generale a congresului. La invitația Comitetului științific al acestei reuniuni, prof. Ioan Ursu a prezentat, în cadrul unei sesiuni speciale, o comunicare științifică cu privire la noile cercetări în domeniul acțiunii radiațiilor asupra unor materiale prin rezonanță electronică, suscitînd un interes deosebit în rîndul specialiștilor. Totodată, în cadrul sesiunilor ordinare, cercetătorii români, participanți la congres, au prezentat un număr de alte 10 comunicări științifice, care s-au bucurat de un profund interes.

ARTA POPULARĂ ROMÂNĂ LA BONN

În capitala R.F. a Germaniei a fost deschisă o expoziție de artă populară românească. Alături de vechi costume din Argeș, Gorj ori Brașov, oale măiestrit împodobite, sculpturi în lemn, covoare oltenesti și bănărene — unicate de o mare valoare artistică — au fost expuse obiecte create în ultimii ani de artiștii populari, reflectînd preocuparea României socialiste pentru conservarea și dezvoltarea tradițiilor bogate pe acest tărîm.

Ziarele vest-germane s-au exprimat în termeni elogiosi despre expoziție, relevînd „caracterul larg reprezentativ al creației poporului român” și „splendida frumusețe a costumelor populare” („General-Anzeiger”), „optimismul, bucuria de viață și sinceritatea exprimate de arta populară românească” („Bonner Rundschau”).

LOCUINȚE PENTRU MILIOANE DE CETĂȚENI

În cei 28 de ani de la eliberarea țării s-au construit din fondurile și cu ajutorul statului peste 800 000 de apartamente. Alte sute de mii de locuințe au fost ridicate de cetățeni din fonduri proprii. Ritmul construcțiilor de locuințe se va accelera în viitor. Astfel, în perioada 1976—1990 urmează a fi construite alte 2,5 milioane de apartamente, ceea ce va asigura rezolvarea problemei locuințelor.

SUCOT

Sucot este una din cele trei sărbători denumite „sărbători ale Domnului”, celebrate în timpurile străvechi prin pelerinaje la Ierusalim. Sărbătoarea de Sucot care inițial dura șapte zile, fiind apoi prelungită la nouă, este de fapt compusă din două sărbători distincte: sărbătoarea corturilor propriu-zisă, (de la 15 la 21 Tișri) și Semini Ațeret și Simhat Tora care constituie a doua sărbătoare.

În timpurile de demult această sărbătoare nu avea o dată fixă. Sub regi, se pare că era sărbătorită în luna a opta. Acest lucru este confirmat în capitolul 12. 32 din Cartea Regilor, în care se arată că Ieroboam a instituit o sărbătoare la 15 a lunii a opta, la fel ca și în regatul Iudei.

Ceea ce caracterizează această sărbătoare este construirea de corturi — sucot — în care credincioșii își petrec cea mai mare parte a timpului. Explicația șederii în suca o găsim în porunca: „Să locuiți șapte zile în corturi ca să știți urmasii voștri că în corturi am așezat eu pe fiii lui Israel, când i-am scos din Mitrăim”. (Leviticul 23, 43).

La 15 Tișri, când începe sezonul ploios și oamenii părăsesc de obicei locuințele răcoroase de vară și se reîntorc în case, credincioșii se instalează în suca pentru a respecta porunca lui Dumnezeu și a-și aminti de corturile în care au locuit strămoșii în pustiu.

Suca, un fel de cort sau baracă, din scinduri sau orice alt material, acoperită cu crengi, frunze și paie, este împodobită după posibilități cu tapiserii, cuverturi, mobile, podoabe alese și tot felul de fructe. Ea e plasată în curți sau pe balcoane. Se consideră o mișcă să se construiască suca cu acoperiș mobil, putând fi închisă când plouă și deschisă din nou când s-a clădit ploaia. Acoperișul trebuie să aplece de razele soarelui, dar să permită noaptea să se vadă prin el stelele.

În timpurile străvechi, de Sucot Ierusalim se transforma într-un oraș al corturilor. Așa cum aflăm din descrierile lui Nehemia, corturile erau din ramuri de măsline, de mirt, de curmal și de finici și erau construite în curțile caselor, pe acoperișuri, în curtea templului, în piețe. Mii de ramuri de măsline serveau drept acoperiș. Corul și orchestra templului executau melodii voioase, iar mulțimea credincioșilor cânta și dansa.

Suca mai avea și un rol social, căci — ne spune Talmudul — părăsindu-și locuințele lor confortabile pentru a se instala în suca, bogătașii și dădeau seama cum trăiesc săracii în colibe lor și simțeau dorința de a-i ajuta.

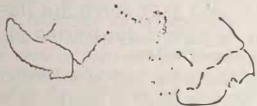
Un obicei provenind din secolul al XVI-lea, de la discipolii lui Luria este de a evoca în suca în fiecare zi cite un alt erou biblic. Acești oaspeți nevăzuți (uspizin) sînt Abraham, Ithak, Iacov, Moșe, Aaron, Iosef și David; ei corespund celor șapte sefirot ale amabilității, puterii, frumuseții, victoriei, splendorii, generozității autorității.

De Sucot, în cadrul serviciului divin folosim arba minim — chitra, o creangă de palmier, ramuri de mirt și de sălcii. Acest obicei, care se crede că s-a instaurat în ritual după întoarcerea evreilor din exilul babilonian, de a aduna la un loc cele patru specii, simbolizînd recolta este interpretat ca vrînd să exprime ideea că și lucrurile care nu sînt de uz imediat, sînt o parte a creației divine și trebuie apreciate.

Ultima zi a sărbătorii corturilor este numită Hoșana Raba. În această zi se aduceau pe vremuri în templu ramuri uscate de curmal, preoții înconjurau de șapte ori altarul pronunțînd: „Doamne, ajută-ne!”. Cu timpul, ramurile de curmal au fost înlocuite cu ramuri de salcie, care erau scuturate în timpul rugăciunii. Ziua a căpătat denumirea de „Ziua Sălciei”. Mai tirziu această zi a fost denumită Hoșana Raba, fiind socotită ca o continuare a zilei de Iom Kipur, în care se finalizează hotărîrile lui Dumnezeu pentru anul ce vine.

Ziua a opta este considerată o sărbătoare aparte, Semini Ațeret, care marca începutul sezonului ploios. Acest moment era pe vremuri simbolizat de obiceiul de „vârsare a apei” pe altar. În fiecare zi, la ivirea zorilor, un grup de preoți se îndreptau spre izvorul Siloah, de unde scotea apă cu un vas de aur, pe care o vârsau pe altarul templului. La poarta templului erau întîmpinați cu sunete de sofar. După săvîrșirea jertfei, marele preot vârsa apa în fața pelerinilor adunați, simbolizînd astfel ploaia. După terminarea acestei ceremonii, preoții cu ramuri de salcie în mină înconjurau altarul, spunînd: „Doamne, te rugăm, ajută-ne!”.

Ruga de ploaie este alcătuită dintr-o serie de poeme, intonate cu o melodie tradițională specială, în amintirea rugii pentru ploaie din templu. După cum se vede, această sărbătoare are un dublu caracter: este o serbare agricolă, sărbătoarea recoltelor, „a culesului” și totodată o sărbătoare cu caracter istoric.

desen de MARC CHAGALL

„În ziua a opta să aveți încheierea sărbătorii; nici un lucru să nu lucrați și să aduceți jertfă Domnului” (Num. 29, 35). În timpul rugăciunii de Musaf se recită și o rugăciune aparte Tefilat Geșem pentru ploaie. Cartea Ecclesiastului se citește în această zi, dacă în timpul Sucot-ului nu a fost nici un Șabat, în care este prevăzut a se citi acest capitol. Ibn Iarhi atribuie această practică faptului că regele Solomon a citit această carte în fața poporului cu ocazia adunării de sărbătoarea corturilor. Prin melancolia pe care o degajă, această carte este considerată indicată pentru a fi citită de sărbătorile de toamnă. Versetul: „Împarte o bucată în șapte și chiar în opt” (Ecles. 11, 2) este considerat de rabini ca o aluzie la cea de a șaptea zi de Sucot și la această a opta zi. Tot de Șemini Ațeret se face și pomenirea morților, Haskarat neșamos.

Ultima zi a sărbătorilor este Simhat Tora, „bucuria Torei”. În această zi se termină citirea în sinagogă a sulului Torei, cu capitolul Deuteronomul și se reîncepe citirea ei cu primul capitol din Geneza. Simhat Tora este o sărbătoare instituită în perioada post-talmudică. De-a lungul anilor, în legătură cu această zi au apărut o seamă de obiceiuri. Persoana chemată să citească ultima parte a Torei este denumită Hatan Tora (mirele Torei) iar cea care reîncepe să citească primul capitol din Geneza, Hatan Bereșit (mirele începutului). Se obișnuiește ca el să ofere o masă în cinstea acestei zile.

În ajun de Simhat Tora și în cursul acestei zile toate Sifrei-Tora sînt scoase din bima și purtate în procesiune în sinagogă, în timp ce credincioșii intonează imnuri de laudă.

AL HET...

Al Het sînt primele două cuvinte ale formulei prin care se mărturisesc păcatele în Ziua Ispășirii. Mărturisirea păcatelor în după masa din ajunul zilei de Yom Kipur, în cadrul rugăciunii Amidah sau Șemone Esre, ca și în cursul repetării acestei rugăciuni în ziua de Yom Kipur, cu excepția rugăciunii Neila, este cerută de o tradiție tanaită. În perioada talmudică, recunoașterea păcatelor, în orice formă, era suficientă, dar cu scurgerea timpului au apărut forme fixe de mărturisire. Există două forme: Așamnu, cunoscută ca „mărturisirea mai scurtă” și Al Het „mărturisirea cea mare” (denumită așa în Mahzor Vitry 374, Sidur Rași 96 și Ha-Manhig 60 a).

Al Het conține o enumerare de păcate în ordinea alfabetică cite două păcate de fiecare literă. Fiecare rînd începe cu „Pentru păcatele cu care am păcătuit în fața Ta”. După enumerarea celor 44 păcate, în ordine alfabetică, urmează alt șir de păcate, grupate după pedeapsa prescrisă pentru ele. Recitarea e împărțită în patru părți. După fiecare dintre ele se psalmodiază formula: „Și

GLOSE TALMUDICE DESPRE SUCOT

Porunca șederii în suca face parte din categoria de porunci la care Tora dă imediat motivarea lor: „Șapte zile să locuiți în corturi. Orice om născut în Israel să locuiască în corturi. Ca să știți neam de neamul vostru că am pus pe fiii lui Israel să locuiască în corturi, cînd i-am scos din Mitrăim”. (Leviticul 23, 42—43).

În legătură cu sensul expresiei „corturi” („sucot” în ebraică) în care au locuit fiii lui Israel după scoaterea lor din Mitrăim, Talmudul pomenesc o dispută între rabi Eliezer pe de o parte și rabi Akiva pe de altă parte. Părerile primului este că expresia „corturi” trebuie înțeleasă în sens figurat și se referă la stîlpul de nori care a servit fiilor lui Israel drept apărare de soare în deșert. Rabi Akiva, în schimb, explică cuvîntul „sucot” în sensul că și-au construit corturi adevărate, în care au locuit pentru a se apăra de căldură și soare.

SENSUL PRESCRIPTIEI DE A LOCUI ÎN SUCA

Comentarii ulteriori au încercat, de asemenea, să explice sensul prescripției de a locui în suca.

Primul dintre aceștia este Maimonide. În tratatul More Nebohim, el susține că ambele sărbători, Sucot și Pesah, au același scop: înrădăcinarea credinței și însușirea virtuții. În ce privește sărbătoarea de Sucot, credința constă în perpetuarea amintirii despre minunile din deșert. Iar virtutea este ca omul să se gîndească în zilele bune la vremuri de restriște, ceea ce îl ferește de înfumurare. Din această cauză, Tora ne recomandă ca timp de 8 zile să renunțăm la confortul locuinței și să locuim în corturi. Aceasta ne va ajuta să ne amintim de situația noastră de odinioară, așa cum glăsuiește versetul amintit: „Am pus pe fiii lui Israel să locuiască în corturi cînd i-am scos din Mitrăim” și numai mila Domnului ne-a scos din aceste condiții mizere de locuit în deșert.

Renumitul filozof karait Aron ben Eliahu (din secolul al XIV-lea), în cartea sa „Sefer hamiyot” dă o motivare filozofică poruncii de a locui în corturi. El își fundamentează teoria plecînd de la așa-zisii tzaviiți, care cred în puterea divină a stelelor și afirmă că toate evenimentele din lumea noastră se desfășoară sub influența acestora. Influența stelelor — arată el — este demonstrată cel mai bine în creșterea plantelor, așa cum spune versetul: „Și cu roadele de frunte pe care le coace soarele și care odrălesc în fiecare lună” (Deu-

teronom, 33, 14). Aceasta înseamnă că cerealele, ca și majoritatea fructelor, se coc în urma puterii stelelor. Văzînd slăbirea puterii corpurilor cerești în perioada lunii Tișri, tzaviiții au fost cuprinși de tristețe și resemnare, contrar bucuriei lor din luna primăverii, Nisan. Din cauza aceasta a dispus Tora construirea corturilor tocmai în luna Tișri, pentru a aduce veselie și desfătare în sufletele credincioșilor. Tot din acest motiv, Tora a dispus să se folosească la construirea corturilor numai crengile care nu vestelesc. S-a dispus toate acestea pentru a combate credința greșită a tzaviiților și pentru a demonstra că în realitate toate lucrurile sînt supuse providenței și nu stelelor.

O altă motivare a recomandăției de a locui în suca o aflăm în scrierile lui Abraham Seba. În comentariul său la Tora, Eben Seba arată că întîlnirea dintre Iacob și Esau, relatată în Geneza capitolul 33, 1—11, a avut loc în ziua de Iom Kipur, dînd această interpretare versetului „Iacob a plecat mai departe la Sucot” (Ide. 33, 17).

În continuare, Abraham Seba motivează porunca șederii în corturi după cum urmează: „După ce fiii lui Israel au ieșit cu bine din ziua judecării de Roș Hașana și Iom Kipur, după ce Domnul le-a iertat păcatele, s-a dispus sărbătorirea acestor evenimente prin sărbătoarea de Sucot, demonstrînd că nu mai este nici un motiv de teamă și se poate locui chiar într-un cort, în deplină siguranță”.

Primul care a construit o suca a fost deci patriarhul Iacob.

SĂRBĂTOAREA DE SUCOT ȘI „HAKEL”

Una din prescripțiile legate de Sucot este cea cu privire la porunca „Hakel” (adunare, adică obligația monarhului de a aduna întregul popor la expirarea perioadei de șmita, cu ocazia sărbătorii de Sucot și a citi în fața lui capitele din sulul Mișnei Tora (cartea a cincea denumită Deuteronom). Pe cînd alte prescripții referitoare la sărbătoarea de Sucot nu sînt enunțate în Tora în termeni destul de clari, porunca „Hakel” a fost descrisă pe larg, cu lux de amănunte. Iată textul versetului din Deuteronom, capitolul 31, 10—12: „La sfîrșitul celor șapte ani, în anul iertării datorită, la sărbătoarea corturilor, cînd tot Israelul a venit să vadă fața Domnului Dumnezeuului tău, în locul pe care-l va lege, să citești legea aceasta în urechile întregului Israel: „Stringe atunci poporul: bărbații, femeile, copiii și străinii din așezările tale, ca să se deprindă să cîntească pe Domnul Dumnezeuul lor, și să se sirguiască la împlinirea tuturor poruncilor legii acestuia”.

Învățații Talmudului au stabilit că sulul sfînt al regelui nu conținea decît cartea a cincea (Deuteronomul), pe care o citea în fața poporului adunat.

Adunarea și lectura deveneau necesare, fiindcă perioada de șapte ani era considerată ca un timp în care multe porunci vechi căpătau interpretări noi și alte porunci noi, bazate pe Tora, erau create.

Primul care a împlinit această poruncă a fost Iehoșua ben Nun. Vorbind despre felul cum era adusă la îndeplinire porunca Hakel, Maimonide spune printre altele: „...chiar cei mai mari înțelepți și învățați, care cunoșteau întreaga Tora, erau obligați să asculte cu cea mai mare atenție citirea regelui, fiind considerată ca o repetare a actului de pe muntele Sinai”.

pentru toate acestea. O, Dumnezeu al iertării, iartă-ne, dă-ne izbăvire”.

Lista păcatelor cuprinde pe cele specifice (de ex. desfrîul) și pe cele generale (de pildă cele comise în mod inconștient) dar păcate de natură rituală nu sînt cuprinse. Mărturisirea se face la persoana întîia plural, exprîmînd și în felul acesta ideea responsabilității colective.

Originea lui Al Het este necunoscută. Pentru prima oară apare menționat în Seilol al gaonului Aha (secolul al VIII-lea) iar o formă mai prescurtată și probabil mai originală se află în Seder Rav Amram. Într-o lucrare din secolul al II-lea se găsește de asemenea urme ale unei confesiuni alfabetice evreiești, ceea ce sugerează că această enumerare este foarte veche.

În ritual sefard, unei litere îi corespunde un singur păcat, dar citeodată urmează un aranjament în ordine inversă. Evreii iemeniți folosesc o formă prescurtată. Există mai multe variante de Al Het; un exemplu interesant de mărturisire care pare să fi fost folosită în Anglia, înainte de expulzarea evreilor, este cuprins în Etz Haim.

Se obișnuiește să se recite Al Het cu capul plecat, bătînd cu pumnul în piept la menționarea fiecărui păcat.

LEVI A DEVENIT BAR-MITZVA...

Enoriașii templului coral, cursanții de la Talmud Tora și celelalte persoane care au luat parte la ceremonia de Bar-Mitzva ce a avut loc în ziua de 3 septembrie a.c. vor păstra, desigur, multă vreme vie amintirea acestui eveniment religios. Caracterul deosebit al ceremoniei s-a datorat în primul rând sărbătoritului: Levi ben Abraham (Voiculescu), gher-țedek ca și tatăl, mama și frații săi. A impresionat, apoi, teneinica pregătire pe care a vădit-o noul Bar Mitzva (a studiat cu d. melamed Bențion Sechter), ca și fervearea credinței ce răzbătea din rugăciunile pe care le-a intonat.

În concepția noastră, un gher-țedek care în mod dezinteresat, din pură convingere, a adoptat credința mozaică este vrednic de cea mai înaltă cinstire. Prezența la ceremonie a d-nei și d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen și a celorlalți conducători ai obștei a constituit o ilustrare vie a acestui străvechi principiu.

„Sub ochii atenți ai melamedului și urmărit cu emoție de întreaga asistență, Levi pune pentru prima dată filacterile, rostind impecabil rugăciunile prescise. Se apropie apoi de altar spre a face rugăciunea de șaharit. Enoriașii urmăresc cu admirație pentru acest ball-șaharit textul străvechi.

După terminarea serviciului divin, Levi rostește tradiționala Derașa ocazională, în care mulțumește părinților care l-au crescut în spiritul credinței, melamedului care l-a pregătit pentru acest moment solemn, Eminenței Sale d-lui Șef rabin, care de câțiva ani s-a ocupat personal de pre-

Binecuvântarea sacerdotală...

gătirea religioasă a celui devenit azi Bar Mitzva. Asemeni celor din generațiile ce l-au precedat, Levi încheie printr-un legământ de a fi credincios religiei noastre, păstrător veșnic al tradiției.

Înainte de a-i da binecuvântarea sacerdotală, Eminența Sa a relevat semnificația ceremoniei, felicitând călduros atât pe noul Bar-Mitzva cit și familia sa. D-sa a oferit în dar sărbătoritului o Biblie în limba ebraică, iar din partea d-nei dr. Rosen o frumoasă Menora.

Educația fizică la evrei

(Urmare din pag. 1-a)

ca soli sau pentru transmiterea diverselor comunicate. În cartea Samuel II (19—29) se vorbește de un astfel de sol pedestru numit Acimaaz. Cel mai mare alergător a fost Asael, fratele generalului Ioab. Alergătorii făceau parte din suita regală și mergeau înainte la paradă.

Evl Mediu, marchează o decadentă a educației fizice. Tineretul evreu a găsit totuși îndrumători și în această epocă de neglijență a pregătirii corporale. Medicul și filozoful iudeo-spaniol Maimonide se declară un apărător al educației fizice, recomandând cu multă insistență în multe din scrierile sale exerciții de respirație, masaje, jocul cu mingea, scrima și lupta. La 1386 a avut loc la Reisenfels un concurs evreiesc de lupte cu arma, iar în 1470 la manifestările organizate la Augsburg, numeroși concurenți evrei s-au clasat în primele locuri la proba de alergare de 370 pași, la aruncarea pietrei, la săritura în lungime și în înălțime.

În Renaștere, odată cu puternicul curent de reedificare a exercițiilor fizice, evreii încep să fie admisi la diferite concursuri între anii 1460—1505. În unele țări, izolarea evreilor în ghetouri a obligat pe tineri să renunțe la practicarea gimnasticii și a sportului. În Anglia, evreii au continuat însă să activeze în această ramură. Se citează că în anul 1784, Daniel Mendoza, a câștigat campionatul de box la categoria grea, iar un alt boxer, Samuel Elias — de asemenea evreu — a obținut titlul la categoria mijlocie. Între anii 1839—1845 frații Belasco treceau drept boxeri de renume mondial.

Cele dintâi asociații evreiești de gimnastică au luat ființă în 1894, la Constantinopol și la București.

În 1900, în capitala Angliei existau șase cluburi evreiești de fotbal, care mai târziu s-au contopit luind numele de „Jewish Athletic Association”.

Miscarea gimnastică și sportivă a primit un îndemn puternic de la „Asociația evreiască de gimnastică”, creată în 1898 de Max Nordau și profesorul Mendelsohn. Aceștia preconizează crearea de cluburi evreiești în toate țările din Europa.

La Brăila a luat ființă P.S.I.G. (Prima societate israelită de gimnastică) unde mulți ani au funcționat ca instructori frații Gutman, timplari de meserie. La Cluj, asociația sportivă „Kadima” și „Haghibor”, la București, Iași, Roman, Focșani, Tecuci și în alte orașe din România a activat între cele două războaie, asociația sportivă Ma-

cabi. Între cele două războaie mondiale sportivii evrei au cucerit titluri mondiale la box, lupte, haltere, înot, tenis și alpinism. Amintim doar pe campioni! Max Baer, Buddie, Yung Peretz, Ted Kid Lewis, Haas, Rosenfeld, Lacoste, Marpurgo, Prens Lenghel și alții.

Dintre sportivii evrei din România cităm pe: Rubin Schoenfeld, M. Fincental, M. Zilberman, Mircea Stein, Baruch Elias la atletism, Moti Spakov, Marcu Spakov, Victor Silberman la box, Angelica Rozeanu, Nicu Naumescu, M. Lucian, Mariana Barasch la tenis de masă, Sami Zaubner, Jak Moisescu, Hoefling, Tendler, Puiu Peretz, Sașa Brenner la fotbal, Drimer și Rabinovici la şah, M. Solomon-Iași și Marcel Duncan Aronsohn la gimnastică — antrenori ai loturilor naționale, Herscovici la tir, Marchitiu la înot, arbitri republicani de fotbal, Jules Mayer-Iași, Lupu Zigmund-Focșani, M. Segal, I. Israel, T. Astalos, Martin Haimovici București.

Cetățeni egali în Republica Socialistă România, evreii au puțină să se afirme alături de toate naționalitățile conlocuitoare și în domeniul sportului. Ca motto le poate servi perceptul talmudic care spune: „Întelepciunea lui Dumnezeu sălășilește în trupuri bine făcute”.

La Templul Mare din Galați a avut loc o frumoasă festivitate prilejuită de Bar-Mitzva lui Sorin Brenner, unul dintre cei mai buni elevi ai cursului de Talmud-Tora.

În prezența familiei, a colegilor săi și a enoriașilor, sărbătoritul a rostit simbăta Haftara pericopei Șoftim, iar duminică, după oficierea slujbei religioase, a rostit o frumoasă Derașă, explicând însemnătatea Bar-Mitzvei și obligațiunile majoratului religios.

Cei prezenți au felicitat în mod călduros pe sărbătorit, urându-i Mazel-tov în toate acțiunile sale bune.

OASPEȚII NOȘTRI

La invitația d-nei și d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, ne vizitează obștea d-na și d. Itzhak Shapira, secretar general al organizațiilor agricole din Israel.

În zilele de Roș Hașana și lom

Kipur, oaspeții au luat parte la serviciile divine de la templul coral.

În timpul șederii în țară, oaspeții, însoțiți de d-na și d. Șef rabin, au vizitat instituțiile de cult, cultură și asistență ale Federației, exprimându-și admirația pentru realizările noastre.

Evreii din Italia

Sfârșitul imperiului roman de apus (în anul 476) a ameliorat situația evreilor din Italia. Regii germani arieni nu au îngăduit călugărilor catolici să-i prigonească pe evrei. Când o mare mulțime de catolici a dat foc sinagogii din Ravenna, Teodoric, regele ostrogoților, a obligat pe locuitorii orașului s-o reclădească.

După ce generalii împăratului Justinian al Bizanțului au nimicit statul ostrogoților (anul 555), evreii din Italia au avut de suferit din pricina fanatismului bizantinilor.

Cucerind Italia de sud și mijlocie, Carol cel Mare a avut o comportare binevoitoare față de evrei. După moartea acestuia, evreii din Italia au avut de suferit prigoana călugărilor catolici fanatici, însă în genere regii germani ce domneau în anumite părți ale Italiei îi luau sub oblăduire.

Cruciadele nu au înrăutățit situația evreilor din această țară, cum s-a întâmplat în Franța și în Germania. Nici perioada holerei nu a făcut atâtea victime în sinul comunităților din Italia ca în alte țări. Papii îi avertizau pe locuitorii țării să nu atace pe evrei. Nici Inocențiu nu a îngăduit ca evreii

din Roma să fie uciși și averile lor prădate, pretinzând în schimb de la ei biruri mari și adesea înșelătoare ofense repetate.

BRIT IVRIT OLAMIT

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

CONFERINȚA RABINILOR DIN R. F. A GERMANIEI

La Köln a avut loc conferința rabinelor din Republica Federală a Germaniei. Cu acest prilej, rabinul dr. Ernst Roth, conducătorul spiritual al comunității din Frankfurt pe Main a fost ales președintele organizației rabinei din această țară.

Vineri seara, la Cîmpulung Moldovenesc

Dacă te nimerești, cumva, într-o vineri pe seară prin Cîmpulung-Moldovenesc, în centrul orașului, și, strălucind, îți dorești o sinagogă, vreați-e implinită fără efort. Pentru că nu-ți rămîne decît să urmezi coreligionarii pe care îi vezi îndreptându-se, cu pași grăbiți de căderea serii, spre aceeași țintă: sinagoga „Hevra Gab”.

Înăuntru n-ai timp să-ți consumi bucuria, născută fie și numai din înțînirea cu o obște de două-trei mii nian-uri, pentru că, imediat, ca oaspete, trebuie să faci față la solicitări pe cit de numeroase pe atât de variate, mergînd de la oferta celui mai bun loc și a celui mai complet sidur, pînă la amănunte biografice, abordate cu interes sincer, amical.

La amvon, un pensionar, cu remarcabile calități vocale și cunoștințe vădite ale textelor parcurse, ajutat de un grup de măsorim aparent constituit ad-hoc, conduce rugăciunile. Cu discreție, colegul de bancă, îți urmărește conformarea la cerințele sidurului. Chiar și fără se vrei te integrezi în tîla colectivă. Atmosfera e familiară în cel mai bun sens al cuvîntului.

La sfîrșit, se anunță că a doua dimineața toți cei de față sînt prezente la cealaltă sinagogă a orașului. Ii cer vecinului amănunte. Mi se spune că de unde zilnic și vineri seara se folosește Hevra Gab, sîmbătă și de sărbători, dimineața, serviciul religios se face în sinagoga a doua a orașului, păstrată cu aceeași grijă gospodărească. Aflu și alte amănunte religioase: corul este o formație care se instruieste sub conducerea „maiestru-lui” (cum i se spune cu colegială admirație) pensionar; aron-kodesh de la intrare, e din sinagoga ce a existat în urmă cu ani. Totul vorbește aici de o sfîntă dăruire, de la albul lăcerelor specific cîmpulungene pe care calci,

de la lustrul ușilor și ferestrelor parcă acum implinit de mina unei gospodine harnice, pînă la pasiunea cu care ei se vorbește de Casa Domniului, casa noastră!

Este o lege nescrisă a ospetiei ca plecînd de la o gazdă grijulie, măcar numele să i-l reții intru binecuvîntată pomenire. Prietenii cîmpulungeni de-o oră-două își-au ușurat și această dulce trudă. Pentru că despărțindu-te de ei, ceea ce te stăpînește nu e un sir de nume, ci aleasa lor preocupare, ce face din toți, unul. Gazda ta de vineri seară, călătorule, se numește Comunitatea evreilor din Cîmpulung Moldovenesc.

G. BRUCMAIER
Suceava

DECESE

În perioada 26 august—10 septembrie 1972, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumate următoarele persoane:

Rosner Blima (78 ani), Splaiul Independenței 3—5; Sandolovici David (79), str. Galați 8; Schapira Rebecca (78), str. Arh. Mandrea 8; Wolfsohn Dan (75), Alea Lotrioră 2; Chimer Estera (71), Crisantenelor, Bloc Z 8; Brănișteanu Mihaela (48), Mintuleasa 22; Gross Nicolae (54), Petronilor 12 (Craiova); Scheffer Zissu, Cezar Bolici 14; Cohn Perla (81), Ghenadie Petrescu 65; Opișan Iancu Ștefan (53), Calotești 4; Rosen Haim Leizer (67) Bul. Coșbuc 100; Goldstein Maria (52), Cal. Griviței 156; Goldenberg Natan (65), Sf. Apostoli 70 B; Siefert Lina (87), str. Abrud 135; Grosu Marcus (79), Valeriu Braniște 23; Grünberg Phoebus (71), str. Chopin 21.

Alchimia și Cabala

Alchimia — această străbunică naivă a chimiei moderne — a fascinat veacuri de-a rândul mințile omenirii. Teul ei era fantastic, în înțelesul elementar al cuvintelor: de a găsi posibilitatea transformării metalelor obișnuite în aur cu ajutorul pietrelor filozofale și a reînținerii cu ajutorul elixirului vieții. Ideea posibilității transmutației elementelor a apărut în orientul antic și s-a răspândit în evul mediu printre popoarele Europei. A fost o credință mistică, ea a dus la o activitate misterioasă și nu e de mirare că adepții ei s-au hrănit cu idei abstruse, pe care le căutau în scrieri tainice. În acest fel, nu e de mirare că pe drumul căutărilor s-au întâlnit cu Cabala, (literă; transmitere, tradiție) curentul mistic apărut în evul mediu în sinul iudaismului. Deși în mod obiectiv e vorba de două tendințe diferite, aparent au existat pe parcursul istoriei unele zone de contact, slabe interferențe.

În literatura ebraică există puține dovezi că ar fi existat vreo legătură între vechii evrei și alchimie. Nici un alchimist nu a lăsat vreo însemnare în limba ebraică și totuși aproape nu există lucrare mai importantă despre alchimie care să nu vorbească despre evrei, despre tradiția și priciperea lor în acest meșteșug.

În schimb, sursele neevreiești sînt mai categorice. Istoricul grec Zosimos, de pildă, arată că evreii au aflat secretul „meșteșugului sfînt” adică obținerea elixirului vieții și a pietrelor filozofale de la mesterii din Mîraim și că au răspândit știința alchimiei în toată lumea. Vechi manuscrise grecești atribuie lui Moșe o serie de lucrări de magie și alchimie. De fapt, e vorba de o confuzie, autorul lucrărilor menționate referindu-se, probabil, la Moșe din Alexandria, un cunoscut alchimist. Oricum, pare să fie vorba de scrierile unui evreu, deoarece ele reflectă credințe evreiești și indicii ale monoteismului evreiesc.

Alchimistii evului mediu, descurajați că nu puteau combina piatra filozofală prin mijloace naturale, au sperat să o obțină prin ajutorul lui Dumnezeu, care dezvăluie secretul său numai celui credincios. Ei au vorbit în lucrările lor despre existența unei legături foarte strînse între alchimie, Biblie și profeți, imaginându-și că patriarhii, profeții și regiul lui Israel ar fi deținut secretul pietrei filozofale.

Pe la sfîrșitul secolului al XVI-lea, alchimistul Gerhard Dorn afirma că întregul secret al alchimiei este cuprins în versetul: „Dumnezeu a creat firmamentul” (Gen. 1, 7), iar Michael Maier, medicul lui Rudolf al II-lea, considera că baza alchi-

miei se află în versetul „Duhul lui Dumnezeu se afla deasupra apelor” (Gen. 1, 2), „apele” fiind mercurul. O atenție deosebită se acordă lui Mehetabel, fiica lui Matred, fiica lui Mezahab (Gen. 36, 39). Numele de Me Zahab (ape de aur) era interpretat ca o aluzie că purtătorul lui știa să facă aur potabil, iar Mehetabel le amintea de cuvîntul grecesc metabole (preschimbare).

Un alt argument invocat de alchimisti era longevitatea patriarhilor. Primii oameni menționați în Biblie nu ar fi trăit atât de mult — susțineau ei — dacă nu ar fi făcut uz de elixirului vieții. De asemenea, susțineau că „Abraham era foarte bogat în vite, argint și aur” (Gen. 13, 2) deoarece cunoștea secretele alchimiei. Toți patriarhii, ca și Iehuda, ar fi purtat asupra lor piatra filozofală. Regele David era considerat un alchimist priceput, pentru că numai așa ar fi putut strînge „O sută de mii de talanți de aur și argint de un milion de talanți” pentru construirea templului Domnului. Această presupunere era sprijinită și de faptul că David a lăsat moștenire fiului său Solomon mîla im avnei puk („pietrec de onix și tot felul de nestemate”). Solomon ar fi aflat secretul pietrei filozofale de la tatăl său, de aceea a putut să aducă „aur și argint în Ierusalim de erau ca pietrele” (II, Cron. 1, 15). Piatra prețioasă pe care regina din Saba i-a dăruit-o lui Solomon nu era altceva decît piatra filozofală, pe care o moștenise de la primul ei soț Sman, un mare înțelept nabatean. Intenția reginei din Saba a fost de a pune la încercare înțelepciunea lui Solomon, care cunoșcînd secretul, a recunoscut imediat piatra. Profetul Eliahu este deseori menționat de alchimisti neevrei.

În evul mediu, alchimia era strîns legată de Cabala. Idei cabalistice conține și vechiul manuscris despre alchimie al lui Marcu din secolul al XI-lea, intitulat Labirintul lui Solomon. Alchimistul Paracelsus afirma că cunoașterea Cabalei este o premiză indispensabilă pentru studierea alchimiei. Pe aceasta își sprijinea teoria sa despre crearea unui homunculus, a unui golem cu ajutorul alchimiei. Cînd, la începutul secolului al XVII-lea, alchimia a luat o turnură mistico-religioasă, prestigiul și influența Cabalei au crescut și mai mult. Printre neevrei, alchimia și Cabala au devenit sinonime. Firește că această identificare este lipsită de temei. Sfera și sistemul de simboluri ale Cabalei și ale alchimiei sînt total diferite, în pofida unor asemănări neînsemnate. Este adevărat că între cele două domenii atât de diferite există unele interferențe

superficiale. Ele se explică fie prin aceea că alchimistii au reușit în sensul lor cîteva metafore și imagini din Cabala, fie prin aceea că unii cabaliști au fost influențați de căutările și experiențele alchimistilor din evul mediu. Așa, teza din Cabala: „Privind fix soarele și forța sa, țărîna se modifică și se transformă în aur” corespunde cu teoria alchimistilor că metalele cresc ca plantele, dar în timp ce plantele se compun din apă și fîrînd, metalele se compun din sulf și mercur: căldura razelor de soare pătrunde prin pămînt și se combină cu aceste elemente pentru a forma aurul, metalul soarelui. Ideile alchimiste se întrezăresc și în următorul proverb din Zohar: „...Cînd argintul atinge stadiul optim, se transformă în aur”. Potrivit părerilor alchimistilor, și arama are facultatea de a se transforma direct în aur, fîră să mai treacă prin stadiul intermediar al argintului. Mercurul nu este inclus în lista metalelor de către Zohar, pentru că era considerat un acid. Dar cabalistul Haim Vital, care în tinerete s-a interesat de alchimie, îl include printre metale, iar Abraham ben Mordehai Azulai, citindu-l pe Vital, în cartea sa Heseled Avraham, afirmă că cele șapte metale corespund celor șapte sefirot (grade de emanare divină). Mercurul era considerat drept elementul de bază al pietrei filozofale.

Influența Cabalei asupra alchimiei a fost mai mare decît aceea a alchimiei asupra Cabalei, mai ales după ce aceasta din urmă a cunoscut o largă răspîndire în cercurile neevreiești prin intermediul lui Pico della Mirandola, Reuchlin, Galatinus și alții. Knorr von Rosenroth, un alchimist din secolul al XVII-lea, avînd reale cunoștințe despre Cabala a scris în anul 1677 Caballa denudată, carte care conține traduceri din Zohar și lungi citate din lucrarea Es Mezaraf, în care se exprimă relațiile dintre metale și Sefirot. Autorul citează din lucrarea unui alchimist evreu Mordehai, probabil fiul lui Leone Modena, care a transformat plumbul în argint și a pierit în cursul experienței.

Numărul evreilor care s-au ocupat cu alchimia este destul de mic. Concluzia la care De Pauw a ajuns acum 150 de ani că evreii ar fi creatorii alchimiei este inexactă. Alchimia nu a fost o știință sau un meșteșug evreiesc.

Maimonide, care cunoștea unele lucrări de alchimie, le considera drept o absurditate. Iehuda ben Solomon ha-Kohen ibn Matka, afirmă în enciclopedia sa Midraš Hohma, că alchimia este vorbărie goală, iar Simeon ben Zemah Diran, în cartea sa Magen Avot spune că alchimia „este o eroare; mulți se lasă atrași de ea și își pierd viața fără nici un rezultat”.

V. R.

MEZUZA

„Scrie-le (cuvintele Domnului) pe ușorii casei tale și pe porțile tale” (Deut. VI, 9).

Prin circumcizie, țîțit și tefilin, credinciosul Torei poartă pe corpul și pe hainele sale semnele prin care își exprimă dragostea pentru D-zeu, și care, la nevoie, îi amintesc obligațiile sale; mezuza îi aduce aminte de ele ori de cîte ori iese din casă sau cînd intră; ea e un simbol care acolo domnește teama față de D-zeu. După cum spunea Maimonide „ea evocă unitatea Numelui sfînt și dragostea noastră pentru el. Credinciosul se va deștepta din toropeala sa și din îngăduința față de deșertăciunile observate. El va ști cum să prețuiască cunoașterea „Stîncii eterne”. El își va reveni în fire și va merge pe drumul drept”.

„Acela care își pune tefilin pe frunte și pe braț, care își pune țîțit la vestminte și își fixează mezuza la ușă, este asigurat împotriva păcatului, căci „sfoara pusă în trei nu se rupe de grabă” (Ecl. IV, 12), (Menahot 43 b).

Mezuza este un mic sul de pergament, fixat pe ușorul drept al ușii de intrare a casei și a camerelor de locuit. Ea este pusă oblic, la treimea superioară a ușii. Printr-o deschizătură, făcută în învelișul sulului se citește cuvîntul Șadai, scris pe dosul pergamentului, care pe față cuprinde textul Deuteronomului, capitolele VI, 4 și 89 și capitolele XI, 13 și 21:

„Ascultă, Israele, Domnul este D-zeuul nostru. Domnul este unul”. (VI 4). „Scrie-le pe ușorul casei tale și pe porțile tale” (VI 9). „Și dacă veți fi ascultînd poruncile mele pe care vi le poruncesc astăzi, ca să iubiți pe Domnul D-zeuul vostru și să-l cinstiți, din toată inima voastră și din tot sufletul vostru” (XI, 13). „Ca zilele vieții voastre și ale fiilor voștri să dănuiască pe pămîntul pentru care s-a jurat. Domnul să-l dea pămîntului voștri, atît cît să cerul deasupra pămîntului” (XI, 21).

Tefilin sau filacterele (cuvînt grecesc, care înseamnă a păstra, a proteja) ca și mezuza nu au valoare de talisman. S-ar putea în mod greșit interpreta astfel, din cauza unui obicei, avînd desigur la origine o superstiție, dar lipsit de vreo semnificație religioasă, de a agăța la gîtul unei persoane, indiferent de sex, o mezuza în miniatură.

CE E HASKAMA?

Practica editorială cunoaște și azi procedeele referatului, prin care unul sau mai mulți autori — de incontestabil prestigiu și competență — recomandă tipărirea cărții prezentate editurii. Cam în același fel decurgeau lucrurile și în cazul lucrărilor religioase ebraice, mai cu seamă de la răspîndirea tiparului. Respectivul referat, de fapt o recomandare, e cunoscut sub denumirea ebraică *haskama*.

Inițial, aprobarea — *haskama* cuprîndea doar părerea favorabilă pe care un rabin sau erudit o exprima ca o recomandare a unei cărți scrise în limba ebraică. Ea este de dată mai recentă, căci nici Biblia, nici Talmudul nu pomenesc de ea.

Cu timpul, aceste *haskamot*, care la început cuprîndeau o recomandare elogioasă a lucrării pentru a atrage atenția coreligionarilor asupra ei, au căpătat o importanță deosebită pentru apărarea dreptului de autor, cit și pentru împiedicarea apariției în texte a unor formulări sau expresii nepotrivite.

Un exemplu de *haskama* urmînd doar prezentarea elogioasă a lucrării respective este aceea scrisă de Iehuda Messer Leon la cartea lui Iacob Landau Agur, apărută la Neapole în anul 1487, cu următorul conținut: „Am examinat lucrarea ce mi-a fost supusă de către venerabilul Iacob Landau, care sub titlul „Agur” prezintă o colecție de legi privind ritualul de fiecare zi și de sărbători, cu tot ceea ce este permissiv sau interzis să se facă și cu tot ce e legat de el. Este o lucrare care prezintă într-o formă plăcută obiceiurile și îndatoririle credincioșilor, precum și decizii luate în legătură cu ele de către erudiți. De aceea mi-am pus semnătura sub aceste „picături de miere”, sub aceste cuvinte frumoase”.

Alt exemplu de *haskama* întîlnim la prima carte din domeniul Haskalei scrisă de un rabin din România, cartea Pnei Moșe a rabinului Moșe ben Pinhas din Focșani. În Haskama pe care a semnat-o

rabinul din Brody, Efraim Zalman Margulies o caracterizează drept „O operă numită pentru înțelegerea codului Even Ezer”.

O recomandare urmînd apărarea dreptului de autor însoțește cartea lui Elijah Levita Bahur, reeditată la Roma în anul 1518. Ea începe cu o apreciere asupra valorii cărții, insistă asupra cheltuielilor făcute cu tipărirea și amenință cu excomunicarea pe oricine ar cîtea să retipărească cartea în următorii zece ani. De atunci, amenințarea cu excomunicarea a devenit o formulă obișnuită în recomandările unor rabini iluștri. Ele urmăreau să asigure autorului sau editorului drepturile asupra cărții pe o perioadă de cinci, zece sau cincisprezece ani.

Altă categorie de recomandări-aprobări a apărut la mijlocul secolului al XVI-lea, cînd Talmudul și alte cărți evreiești au fost obiectul unor intense persecuții. În iunie 1554 (21 Tamuz 5314), o consfătuire a rabiniilor italiene, ținută la Ferrara, prezidată de rabinul Meir Katzenellenbogen din Padua, a hotărît ca nici o carte evreiască să nu apară în Italia fără aprobarea prealabilă a trei rabini și a președintelui unei obști și că oricine va cumpăra o carte tipărită fără asemenea aprobare să plătească o amendă de 25 scudi de aur, care urma să se verse la fondul pentru săraci. Prin aceasta se urmărea controlarea manuscriselor și eliminarea unor expresii care ar fi putut jigni pe cei de alte credințe. De atunci, conducerea comunităților și rabinii au fost investiți cu dreptul de a acorda sau de a refuza autorizații de tipărire a cărților ebraice.

Paragraful 12 al rezoluției sinodului rabinic care a avut loc la Frankfurt în anul 1603 a interzis, de asemenea, publicarea vreunei cărți oriunde în Germania, fără autorizația a trei rabini. Hotărîri asemănătoare au luat și comunitățile evreiești din Amsterdam și din Praga.

În pofida acestor măsuri, obiceiul de a cere *Haskama* pentru o nouă carte de la rabin sau de la obște nu a fost întotdeauna respectat. Astfel, în ciuda rezoluției de la Ferrara, *Sefer ha-Emunot* a lui Șem Tov ben Șem Tov a apărut în 1557 fără nici o *haskama*; la fel ediția princeps al „Comentariilor la Pentateuh” a lui Menahem Zion ben Meir, apărută la Cremona, în anul 1559.

Mal tîrziu, începînd din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, după frămîntările provocate de apariția falsului Mesia Sabetai Zwi, puține cărți au apărut fără a avea o *haskama* rabinică. Evreii pioși nici nu citeau vreo carte lipsită de *haskama*. Cînd Moses Mendelssohn a publicat traducerea Pentateuhului fără o asemenea aprobare în multe locuri ea a fost interzisă de rabini.

Unii rabini mai precauți evitau pe cît posibil să acorde asemenea licențe pentru lucrări noi. Astfel, în secolul al XVII-lea, rabinii din orașele poloneze au hotărît să le acorde numai în cazuri excepționale.

Cum aprobările erau deseori cerute de autori care colindau lumea și care își cîștigau plînea de pe urma publicării cărților lor, multe lucrări posedau zece, douăsprezece și chiar mai multe aprobări ale rabiniilor din diversele localități prin care autorul trecuse. Aceste *haskamot* reprezintă o sursă valoroasă pentru istoria comunităților evreiești. Mulți rabini și președinți de comunități ne sînt cunoscuți numai datorită acestor recomandări apărute în fruntea diferitelor cărți.

Moritz Pinner a fost primul care a întocmit un catalog cu numele semnatarilor de *haskamot* pe manuscrise și publicații, identificînd 389 de semnături. După el au mai studiat aceste *haskamot* Zukermann de la Biblioteca Seminarului din Brezlaw și Mayer Rost de la Biblioteca Rosenthal. Acesta din urmă a menționat în lucrarea sa numele, locul, ziua, luna și anul acordării fiecărei aprobări.

A. B.

Memoriile unui septuagenar

de Sașa Pană

ZIARELE nu îmi mai ascundeau secrete. Prin 1912, când împlineam 10 ani, citeam cu nesăț în *Dimineața* felurite intimplări din lume. Mă impresionase scufundarea, la prima cursă, a marelui și elegantului transatlantic *Titanic*, în urma ciocnirii cu un aisberg la sud de Terra Nova. Fugeam după atlas, căutam locul pe hartă. Citeam despre cele 500 de persoane care, în așteptarea morții, întonau împreună cu orchestra imnul religios „Mai aproape de tine, Doamne!”

Dar prădiciunile la drumul mare ale lui Pantelimon? Apoi, cum N. D. Cocea, stătuse cu el de vorbă și îl hotărâse să se lase de haiducie. Pagini întregi, un adevărat roman, acele reportaje. Și numeroase poezie.

Într-o zi, tata a adus niște note muzicale scrise de mină. Copiase bucată la plutonierul ajutor al capelmaistrului muzicii regimentului. Se numea „Titanic-vals” și era foarte la modă. Mama îl cînta la pian; uneori, tata lua vioara din cuiul unde spînzura cu arcușul lunecos sub strune, și o acompania. Pentru mine era tot ce poate fi mai extraordinar: tata, cel veșnic sever, preocupat de bolnavi sau cîntînd reviste medicale, să cînte la vioară, să oțeze și chiar să greșească uneori o notă...

De sărbătorile de toamnă — anul nou și ziua iertării păcatelor — pe la 10 dimineața, mă duceam să văd pe bunici la sinagogă. (Părinții nu erau credincioși). Era cea mai săracăcasă casă de rugăciune, numită „a cizmarilor”, cu intrarea pe o ușiță bolovănoasă, și locuță de oameni nevoiași. Eram îmbrăcat în haine noi, ca din cutie. Întîi intram la femei. Acolo, lectoră era bunica, — mama tatei. Mutăr, cum fi spuneam bunicii din partea mamei, mă lăuda și mă prezenta vecinelor de rugăciune. Apoi se urca pe banchetă și printr-o ferăstruică rotundă care era deasupra capului, îl anunța pe bunici. El mă chema într-o pauză de la citania cărților sfinte, să vin și la ei, la bărbăți. Înconjuram clădirea pînă ajungeam la intrarea care dădea în încăperea plină cu pupitre unde se aflau numai bărbăți. Toți aveau pe cap o iarmucă, adică o tichiută neagră, lustruită, de atlas sau de... vechime. Eu vroiam să mă descopăr, dar eram oprit. Bunicul mă urca pe un scaun și mă invita să recit o poezie. Ceea ce primeam cu plăcere. Recitam Penes Curcanul sau Rugămintea din urmă. La plecare (se terminase pauza), bunicul îmi dădea cîteva gologani să-mi cumpăr cofeturi.

EXISTĂ LA ADOLESCENȚĂ elevi care să nu fi înființat societăți culturale, literare? Sau măcar să nu fi participat la atare manifestări? Sau să nu organizeze baluri și serbări în scop de binefacere, pentru ajutorarea bătrînilor din azil, sau pentru sporirea fondului necesar procurării de cărți la biblioteca de împrumut? Pe vremea mea... — cînd scrii amintiri, e greu să eviți situarea în acest mod a întîmplărilor — nu au existat decît cu microscopice excepții. Cercul cultural din care am fost invitat să fac parte, a luat ființă în februarie 1919 și s-a numit „Nachum Sokolow”. Primul lui președinte a fost un tîrnăr avocat, cu o cultură temeinică și cu un remarcabil dar al vorbirii. Era și frumos, și prezentabil, Carol Segal. Secretar, un coleg de clasă, Marcovici (peste ani, gazetarul Marcovici-Mureș), care — sub pseudonimul *Cronicarul Jijiei* — colaborase la revista pe care o scriam (de mină), *Prietenul clasei a VI-a*. Am asistat la ședințe lungi și dezbateri furtunoase, atît la votarea statutului, cît și la alegerea membrilor comitetului. Reuniunile se anunțau prin adrese tipărite (cu numeroase greșeli de zăfărie): secretarul Cercului era cumnat cu fiica mai mare a librărilor-tipograf Nină Fainar. Am fost ales bibliotecar. Din cărțile Bibliotecii de împrumut *Lumina*, care atunci și-a înecat existența, am ales peste 50 de cărți și le-am donat noii biblioteci. Recitesc, cu inerențial zîmbet, adresa redactată cu acel priel, prin care eram invitat să se contribuie „cu orice fel de cărți, fie prin numerar, la clădirea frumoasei opere culturale întreprinse de noi”. Regătesc în arhiva mea — de colecționar — și revăd felurite cîntănte, adrese și mă învîluie o tristete, cîntînd așteua nume, azi doar umbre: Zelter, Barîșnicu, Șepcaru, frații Polac, Weiner-ii, Făgădău... Despre mulți alții nu mai știu nimic. Imaginea fetelor din comitet — s-a sters cu totul. Cine era Clairette M.? Dar Cecilia? Clara Taingiu mai trăiește? Tre-

buie să aibă nepoți de vîrsta ei de atunci. Cîte unii își mai plimbă trupul pe această vale, care nu e chiar a plîngerii: dr. Al. Terescu, avocatul Osias Rapaport... Nu uit nici participarea la altă societate, „Dezvoltarea”. Era de binefacere. Aici eram doar cotizant și 1 vot la adunările generale.

Șezători, reuniuni artistice organizam adesea, — erau printre noi elemente talentate în mînuirea arcușului sau declamarea poeziilor „În jurul unui divorț” sau „Regina Ostrogoților”.

NU AM LOCUIT decît o lună la doamna Briefer, pe strada Epureanu. Dar amintirile mi-a lăsat un reumatism la genunchiul stîng, care m-a sîcîit mulți ani. Dumeamua camerei era plafonul unei pivnițe. Asta am aflat după ce plătisem chiria. Era o cameră tristă, cu draperii grele, de plus verde spălăcit la ferestre. Aceste hamide, depozite de praf, trebuiau ferite de cea mai ușoară atingere. În casă era trist; în curte mă mîngîiau valuri-valuri, adieri grețoase de la resturile alimentare ce putezau în lada de gunoi de lîngă poartă. Vinerea, se adăuga decolorul zborului fulgilor gîinilor sacrificate ritual pentru tradiționala supă de a doua zi. În curte se adunau otenii cu cobilele bine aprovizionate, să-și reorganizeze marfa. Strigătele lor erau pentru locatari ceea ce e goarna la cazarmă.

Leușteanu, leușteanu
Verde cum este oleanu!

Chiob, chiob, chiob
Chiooooo!

Asta însemna că are de vindzare cărbuni. Îmi amintesc și altă chemare îmbietoare, auzită într-un sfîrșit de primăvară:

Cireșele, cireșele
De la sinul dragei mele!

Dar să mă întorc în cameră. Patul era imens — să te pierzi în el — iar perna un pușor pipiriu. Din plapuma roșie ieșeau ghemoatoace de cîlț sur. Masa ovală, cu tăblia roasă ca de pelagă și cu infirmitate la unul din cele trei picioare. Într-o oală veche de bucătărie, o lampă cu petrol ca un bust. Firma electrică încă nu ajunsese pe Epureanu. Cine ar mai recunoaște-o azi, cînd pe tăblița din colț scrie *Haiducul! Bujor!...* Pe atunci parcă nici nu era stradă. Cîteva maidane, depozite de gunoi și de obiecte casnice reformatate, în care dulăi scurmuau zi și noapte. Maidanele erau despărțite prin scînduri bătute în bufumaci strîmbi, putezi. Case? Cîteva bojdeuce. Poate că tristețea mi-o sporise lectura în acele zile a unei cărți de aforisme ale lui Schopenhauer. De unde și ideile obsesive de inutilitatea vieții, de zădărnicia actelor acestei gîngăni care e omul. A urmat un schimb de scrisori cu admirabilul meu prieten Jean Eftimescu; replicele lui, argumentele tezei contrare au fost infuzii tonice.

Împreună cu un văr care urma și el la Matei Basarab, am pornit în căutarea unei gazde comune. Am intrat în prima curte unde un anunț ne informa: „Închiriez cameră mobilată la două persoane”. Proprietărea ne-a spus un preț care nouă ni s-a părut mare. Suma aceasta îmi reducea din cota pe care o alocasem la capitolul reviste, cărți, spectacole, iar colegului, din investițiile la table și țigări. S-a încins următorul (neuitat) dialog:

— Și de unde, mă rog, veniți dumneavoastră?

— Din Dorohoi, i-am răspuns în cor.

Femeia a avut o ușoară tresărire.

— Din Dorohoi?... atunci se schimbă treaba. Acolo era pe vremuri un elev strănic de silitor. Auzeam vorbindu-se de el la noi în casă, că și eu sînt de fel din Dorohoi. Avea o mamă care îi cerea să-i plătească, din bănuții ce cîștiga dînd lecții copiilor de boieri, gazul din lampă. Și dacă băiatul nu avea cei 5—10 bani, el își pregătea lecțiile la lumina lunii. Și-a fost cel mai bun elev din școală. Era un cap! Și ce tărie... Am auzit că a ajuns doctor mare, dar nu mai știu pe unde o fi... Cîte v-aș mai putea povesti... (Oftă, făcu o pauză și adăugă:) Uite ce, băieți, pentru că sînteți din Dorohoi, poate că veți semăna și voi cu el. Am să vă iau cu o sută de lei mai puțin.

Am simțit cum lacrimi îmi înecă gît-lejul, i-am făcut semn vărului meu să tacă, iar proprietărea mi-am cerut răgaz „să chibzuim”. Am plecat în pas precipitat și colegul, ajungîndu-mă din urmă, foarte mirat, mă certă:

SAȘA PANĂ

Cum am putea crede că Sașa Pană, care, în literatura română s-a integrat dorinței de reînnoire și cutezanței adolescenței, a împlinit de curind frumoasa vîrstă a psalmistului? Oricît de incredibil, faptul s-a întîmplat totuși avea, de vreme ce a fost consemnat ca atare în principalele publicații literare care i-au consacrat cu acest prilej frumoasele articole omagiale; de Uniunea Scriitorilor care, prin președintele ei, Zaharia Stancu, l-a felicitat călduros.

Ne place sau nu, trebuie așadar să ne împăcăm cu gîndul că Sașa Pană, adolescentul care practică „sădisul adevărului”, păstrîndu-și nealterat entuziasmul, îndreagă îndrăzneală de a se angaja donquichotește într-o luptă pe care pușini, foarte pușini o înțeleg la început, intacte, iarși, și puterea de muncă și capacitatea de dăruire și nevoia prieteniei, e totuși septuagenar. Un septuagenar puțin obișnuit e adevărat, un septuagenar totuși. Că așa stau lucrurile o dovedește și împrumutarea ca a trecut la redactarea memoriilor, că a simțit, imperioasă, necesitatea de a-și întocmi un prim bilanț al activității sale. O astfel de necesitate sufletească se resimte de obicei cînd ai în urma ta un trecut bogat. Și Sașa Pană are un astfel de trecut. O astfel de scriere e a vîrstei împlinirii. Și Sașa Pană trăiește satisfacția împlinirii. Închind, însă, prin această carte sub tipar acum — Născut în '02 — un prim bilanț, autorul ei nu înțelege să-și abandoneze postul, să treacă în rezervă. E, în continuare, activ și tot atît de febril ca pe vremuri, scriind versuri și proză, traducînd cu sîrg, editînd sirguincoase opere capitale pentru înțelegerea unor scriitori, intervenind prompt și totdeauna oportunități pentru elucidarea unor chestiuni de istorie literară, fiindu-se la curent cu tot ce e nou și interesant în literatură, refuzîndu-se oricărei închistări.

Viitorul poet s-a născut în Dorohoiul care i-a dăruit literaturii române și pe un Ion Călugăru și pe B. Fundoianu, prieteni de altfel, iar mai tîrziu, a propiați colaboratori ai săi. A văzut lumina zilei în casa doctorului Bender, care se bucura în orășel de un prestigiu atît de mare, încît, atunci cînd în anii prigoanei s-a stîns, hitleristii nu au autorizat, de teama unei manifestări, înhumarea sa, care s-a săvîrșit clandestin, cu pericole și complicități, la o oră înaintată a nopții. Căci doctorul Bender nu gonea, asemenea unora dintre colegii săi, după pacienți bogați cu boli imaginare, ci alerga să curme sau să aline suferința celor în nevoie. Și

— De ce nu i-ai spus? Dacă ar fi aflat că tu ești fiul aceluia elev, ne lăsa la jumătate.

Lacrimile m-au podidit de-a binelea. Totul se petrecuse foarte neașteptat. În memorie, ca într-un film cu acceleratoare, îmi defilau cîte le aflasem despre copilăria și tinerețea chinuță a tatălui meu. Totdeauna de la oameni străini, în frînturi, niciodată din gura tatei, nici a mamei.

Nu am mai revenit acolo. Ne-am mutat tot prin acel cartier, ca să fiu aproape de liceu, în strada Mămulari, — singur — la o familie Briefer. Acolo am locuit pînă la finele anului școlar. Simbătă seara eram fîdit de gazdă, să fiu al patrulea la pocher. Se juca la miză mică și eu pierdeam cu regularitate cîteva lei, pentru că partenerii mei erau membrii familiei și, din cei trei, rămînea în joc numai acela care avea cartea cea mai bună. Funcționa un fel de telegrafie cu virful ghetelor.

MINUNATE AMINTIRI mi-a lăsat frecventarea Universității populare evreiești. Cursurile se țineau seara, într-o clasă a școlii primare Iacob și Carolina Löbel, pe strada Mircea Vodă. Privesc cu drag legitimațiile de frecventare. Director era

scoala, din banii săi, o revistă de popularizare a cunoștințelor medicale, pe care singur o scria, singur o corecta și cu ajutorul familiei o expedia. Aici, în casa părintelui său, a medicului evreu Bender, a deprins viitorul poet și dragostea de carte și iubirea de aproape, două din virtuțile esențiale ale celor crescuți în cultura Torei. Și tot aici, curajul de a-și asuma o răspundere, tîră de a înfrunta prejudecățile îndăcinate, de a se dăruia unei cauze nobile.

Căci, angajîndu-se în mișcarea avangardistă, al cărui animator și organizator, iar mai tîrziu istoric și arhivar, avea să devină, Sașa Pană era convins că împlinește un rost: că slujește o năzuință iscată din sila pentru o lume slută, beleagă, convenții numai și prejudecăți și minciună; pentru o literatură amenințată să se transforme într-o manufăctură de produs zorzoane și betele și zaharicale strident colorate. Tîndea spre o reînnoire și schimbare. Și era gata să jertfească acestei nobile cauze totuși: energia și timpul său, pînă și solda de medic militar, mulțumindu-se să se hrănească, zece din cele treizeci de zile ale lunii, cu pine și ridichi numai, și cu cîte un iaurt luat la celebra lăptărie de pe Bărdie, a bunului său prieten și tovarăș de luptă, Gh. Dinu (Ștefan Roll).

Altminteri, n-ar fi putut scoate publicația *Unu*, iar *Unu* al cărui prim număr a apărut, de necrezut! chiar în Dorohoi, e marca creației a lui Sașa Pană. Căci, ducînd un necruțat război împotriva impostorilor și industriașilor literari de tot soiul, împotriva tuturor celor înrobiiți clișeeilor și schemelor, împotriva tuturor tabieturilor și comodităților de gîndire, echipa de la *Unu* a onorat, spre deosebire de avangardizii de altădată, toate valorile reale. Mai mult. *Unu* a militat pentru a impune valori necesite, dacă nu chiar batjocorite. Cînd nimeni în țară nu-l prețuia pe Brăncuși, *Unu* a luptat pentru a-și convinge cititorii de genul marelui sculptor. La *Unu* și-a publicat Priveliștile sale, Fundoianu, aflat atunci în străinătate. Tot aici a colaborat intens Ilarie Voronca și Ștefan Roll. *Unu* l-a apreciat pe Geo Bogza. Acestui cerc îi aparțineau pictorii de celebritate mondială Victor Brauner și Herold. Și tot în această publicație a debutat autorul Declarației patetice, al Cînticului fîgănești și al Laudelor, Miron Radu Paraschivescu. Lui Sașa Pană i se datorște publicarea integrală, pentru iniția oară, a manuscriselor lui Urmuz.

Sașa Pană este înainte de toate, un mare generos, practicînd și întîrîndul cultul prieteniei, cum pușini sînt în stare s-o facă. Trînd jumătate din viața sa, datorită obligațiilor profesionale, în tren (în tren citea și în tren scria, și în tren medita), Sașa Pană se repezea anume la Roman, numai ca să ușureze suferințele prietenului său M. Blecher și a-i salva o pagină de manuscris. Casa lui, de pe strada Dogari 36 a fost totdeauna deschisă celor care au bătut la ușa ei. În anii prigoanei rasiale, cînd proprietarul ei rămăsese fără slujbă, își încropise un cabinet medical. Firma medicului era un mod de a induce în eroare autoritățile. Sașa Pană rămăsese fidel sieși, un revoltat dorind schimbarea, înnoirea. Numai că-și schimbase armele și tactica.

După Eliberare a condus revista *Orizont*, la care colaborau vechii săi tovarăși de vis. Și alții noi, necunoscuți atunci, azi nume prestigioase. La formarea cărora Sașa Pană are o contribuție însemnată. A reîntors în armata Republicii pe care o visase cîndva și la îndălearea căreia și-a adus aportul. Și a continuat să scrie. Și să-și pună biblioteca sa. Unde află cărți și colecții rare la dispoziția oricui.

Adolescentul Sașa Pană a împlinit frumoasa vîrstă a psalmistului. Dăruia fidei, spre binele literaturii, spre bucuria tuturor prietenilor săi, vîrsta patriarhilor!

EUGEN LUCA

omul de bogată cultură Henry Steinberg, viitorul librar care a știut să inoculeze celor care treceau pragul librăriei Hasefer dragostea pentru cartea bună și nu oriunde de găsit. Am urmat prelegerile critice de literatură română predate de profesorul Henric Sanielevici, cursul de Istoria civilizației expus de filozoful I. Brucăr (în a cărui revistă *Lumea evreie*, pe care o citeam de două ori pe lună, semnau Barbu Lăzăreanu, B. Nemțeanu, Axelrad, Jacob Gropper, Virgiliu Moscovici, B. Fundoianu, un foarte tîrnăr și înzestrat traducător al lui Heine, Marcel Breslicsa — (viitorul M. Breslicsa) — și alții. Mă înscriesem și la un curs de științe aplicate, la altul de ebraică; dar chip să le cuprind pe toate nu era. Începusem să studiez și limba engleză. Profesor era un tîrnăr și apreciat traducător al sonetelor lui Shakespeare, S. Marcus.

De neuitat mi-au rămas prelegerile-causerii de marți seara ale lui Barbu Lăzăreanu. El înnoada frazele cu isteime și oferea surprize delicioase în meandrele parantezelor și ale digresivurilor. Totul tincturat cu un umor de cea mai aleasă extracție.

Din volumul în curs de apariție la editura „Minerva”.

I. PELTZ

CUNUNIA
CEA MARE

I. Peltz, văzut de fiica sa, Tia.

Bătuse toată noaptea un vînt năprasnic. În pofida lui octombrie, se părea că iarna vine mai devreme ca nicicînd în cetate.

Către amiază, însă, stihile se potoliră și orașul se trezi la viață. Multe case aveau ferestrele deschise. Pluteau miresme în văzduh, toată ulița se agita.

— Aha, își zise Moise Hart, zugravul, se cunoaște că mine e *Simhat Tora*, cînd sărbătorim cununia noastră cu *Sfînta în-vîlțură*.

Au dreptate oamenii să fie veseli. S-ar cuveni să fie și el. Acum, cînd e pregătit să meargă la mica sinagogă din strada Mămulari — acolo unde a mers și tatăl-său, picat la o vîrstă fragedă din Botoșanii lui scumpi, unde, adoma tuturor, va purta și el surulile sfînte, va fi chemat la *Tora*, va...

Își întrerupse brusc gîndul, ochii lui privesc la Herșală, întins în pat. Are obrazul galben, ușor brăzdat. Și nici șaisprezece ani n-a împlinit.

La cooperativă, meșterul lui de echipă l-a întrebat ieri:

— Ce-i cu tine, Moise, de ce ești atît de mahmur?

— Ce să fie? Copilul!

— Tot bolnav?

— Tot!

Herș are ceva la piept. A fost într-o seară de vară la șosea, s-a încălzit, a transpirat, a băut apă de la gheață — și de atunci — iată, sînt aproape patru luni — Herșală e suferind.

Dar acum, de *Simhat Tora*, Moise e sigur că băiatul lui — mezinul — se va însănătoși. E sigur! Va fi și el prezent la sinagogă, adoma celorlalți doi feciori ai săi.

— Așa-i Herșală? Mîine mergem să ne bucurăm, ca în fiecare an, — ce zici?

Bolnavul zîmbeste și dintr-o dată fața i se luminează.

— Mergem, tată, zice, mă și simt mai bine.

Se ridică în coate și cu o voce din ce în ce mai limpede:

— Mă simt chiar bine.

Moise își privește feciorul și i se pare că, printr-un miracol, au fost înlăturate bezele și soarele a pătruns pretutindeni, dînd strălucire și căldură casei și inimii.

— Așa-i, Herșală, că te simți iar în stare să cobori din pat și să vii la sinagogă?

— Am și coborît, — poftim, zice băiatul și, cît ai clipi din ochi, se îmbracă și se plimbă prin cameră.

Poftim, se ceartă Moise, de ce mă blîtuie tristețea, cînd feciorul meu e iar în picioare?

Dar — ce s-a întîmplat?

Herșală a desprins din perete fotografia ei — a nevastă-si, a sfînte sale Sara, moartă într-o primăvară muțată toată în parfumul liliacului, în acel neuitat lagăr Baumer.

— Mama, șoptește Herșală.

— Da, sîrăca, prea de vreme s-a dus.

Apoi:

— Herșală, azi vom fi veseli, — e *Simhat Tora*.

Băiatul tresare, a revenit din vis. Sărut portretul mamei și-l fixează iar în perete.

— Da, tată. Și, subit, încălzit lăuntric de o lumină:

— Azi nu se cuvine să fim triști! Ai dreptate, tată.

La sinagogă, Moise, zugravul, e foarte iubit.

Cînd, de sărbători, vine în lăcașul sfînt cu cei trei feciori ai săi, mai toți enoriașii, în cap cu bătrînul Leizer, îi zîmbesc și-l întrebă de sănătate, de parnușă, de cîte și mai cîte.

El le mulțumește, mișcat mai ales de atenția pe care i-o dovedește bătrînul Leizer, despre care lumea știe că e un adînc cunoscător al Talmudului și chiar al Cabaiei.

— Îmi pare bine că-l văd pe Herșală sănătos. Îi spune Leizer și-i strînge mîna băiatului.

Serviciul divin începe și Herșală închide ochii, trăind clipe din copilărie.

Aici, aici a venit cu tatăl-său și cu cei doi frați ai săi cînd împlinise cinci ani.

Fratele mai mare, Samuel, l-a învățat, odată cu alfabetul românesc și cel ebraic. A prins repede învățătura și a trecut la *himîș*. Din cînd în cînd îl asculta și bătrînul Leizer, care nu-și ascundea mirarea pentru istețimea sa. Îi pune întrebări de tot felul și Leizer spune adesea: Talmudul ne spune că „multe învățăm de la dascălii noștri, mai multe de la egali noștri, dar cele mai multe de la elevii noștri!” Și Leizer e elevul meu, încheia el, zîmbind cu subînțelese.

— Ce-i cu tine, Herșală, dormi?

Băiatul deschide ochii.

— Nu, tată, am fost puțin plecat.

Zugravul arcuiește ochii a mirare.

— Plecat? Ce tot vorbești? Unde ai fost plecat?

— În trecut... în anii copilăriei... Dar am revenit.

— Foarte bine, uite, acu — acu' te cheamă la *Tora*, azi toți sîntem chemați la *Tora*. Și copiii — băieții mici — sînt chemați la *Tora*.

— Da, da, știu...

...Bătrînul Leizer — care e *Cohen* — a terminat binecuvîntarea. Cantorul a terminat și el *Vaihi binosia huron*; se scot surulile Torei. În chivot se așază, cu grije, o luminare aprinsă.

Și — marea bucurie — se citește, sub un baldachin, rugăciunea *Husin-Bereisis*.

— Toți, șoptește Moise fiilor săi, s-au cunoscut cu *Tora*.

— Și trebuie, se auzi glasul bătrînului Leizer, să fim mîndri de o asemenea mireasă — și s-o merităm.

Enoriașii încep să danseze. Dansatorul cel mai violent e Hună, ceaușul. Are un ochi mai mare decît celălalt și e uscățiv și bărbos. El susține că învățatii noștri nu trebuiau să afirme că numai de Purim putem bea pe îndestulate. Se poate — susținea el — bea oricînd, dar mai ales de *Simhat Tora*. De aceea cîte un bătrîn l-a numit *apikoires*.

Moise ciocnește paharul de vin cu frunțaii gospodari ai sinagogii și cu feciorii săi.

Intră și el cu ai săi în horă. Cei doi feciori mai vîrstnici dansează cu toată convîngerea. Au băut și ei un pahar mai mult și sînt veseli. Numai Herșale se străduiește să-și îndepărteze gîndurile. Hărtit, tocmai azi n-are nici un sens — nu se cade — să fi îngîdurat. Cîteodată, la vîrsta lui de 16 ani, se întreba de ce tocmai mamei-sa a murit atît de devreme?

Bătrînul Leizer care vine din cînd în cînd acasă la ei — a prețuit-o mult.

— O femeie — o sfîntă, avea obiceiul să spună.

Odată, își aduce aminte Herșală, bătrînul întîrîndu-se cu tatăl-său, i-a spus:

— O legendă talmudică susține că dacă lumea există, asta se datorează prezenței în sinul ei a 36 de *lomăd-vuwnici*, adică de oameni *drepti*. Viața lor e atît de curată, conduita lor atît de minunată, încît Dumnezeu, de dragul lor, îngăduie existența lumii. Nu știu dacă cei 36 de *drepti* sînt, toți, bărbați. Dacă printre ei este și o femeie — atunci ea este soția ta, Moise!

Și o asemenea femeie să moară la o vîrstă cînd avea încă înaintea ei o viață!

Cîteodată, Herșală se revolta împotriva unei asemenea nedreptăți. Dar tot Leizer, căruia i-a împărțit supărarea sa, l-a liniștit:

— Nu se cuvine să fi supărat. În talmud — în tratatul *Avot* — se spune că meritul cel mai de preț al omului este cîmpătatea de a-și stăpîni mînia. Omul să se supere greu și să se împace ușor. Talmudul mai spune că „acela e viteaz care-și poate învinge mînia”.

„În curte s-au adunat copii de toate vîrstele. Mai fiecare purta, plin de mîndrie un steguleț. O pădure de stegulețe au copleșit curcica sinagogii.

— Te-a chemat la *Tora*? se auzea cîte un glăscior.

— Bine-țeles!

Într-adevăr, după citirea pericopei *Ve-zos habruhu* pînă la *Ivegavoso shehukim*, toți bărbații și toți copiii au fost chemați la *Tora*.

A ieșit în curte și Herșală cu frații săi. E un spectacol care se repetă din an în an și familia lui Moise are printre părinții micuților rude și prieteni.

Președintele sinagogii e un bărbat în puterea vîrstei, cu un obraz palid și cu ochii albaștri-verzi, jucăuși. El împarte copiilor mere și prăjituri. Se încinge din nou hora. Credincioșii poartă în brațe sfîntele surli ale Torei și marea cununie continuă, în exclamațiile vesale ale mulțimii.

Ceaușul e neobosit. A golit pahar după pahar și dansează cu un elan sporit.

De unde atîta energie la un om destul de vîrstnic? se întreabă cîte un enoriaș. Dar își amintește repede că tot așa de viteaz s-a arătat Hună și anul trecut, și acum trei și acum cinci ani.

Așezat pe o bancă, Nuhâm Gold — *Cupon*, cum i se zice, pentru că o viață întreagă a fost vînzător la o prăvălie de stămberi din Hanul cu tei de altădată, privește la copii, urmărește joaca lor și ochii i se umplu de lacrimi.

Nuhâm Gold își propune de fiecare *Simhat Tora* să fie vesel adoma tuturor celorlalți drept-credincioși. Întocmai ca ei, în Sărbătoarea Torei poartă și el surulile sfînte, făcînd înconjurînt altarului și se străduiește să-și înlătore tristețea.

Cînd se citește unui *mire al învățăturii* (*Hatan Tora*) capitolul final al Scripturii și apoi unui *Hatan Bereșit* (mire al începutului) primele versete din Biblie și cei doi miri trec sub baldachin, Nuhâm Gold — dar numai atunci — își descrețește fruntea înobilată de o lumină care i se revărsa în suflet.

Altminteri, Nuhâm, trecut de 70 de ani, nu poate uita că într-un *Simhat Tora*, acolo în lagărul de peste Bug, naziștii i-au omorît tatăl și frații.

Șezînd acum pe banca din curcica sinagogii, el a zburat deodată cu mîntea în cumplita noapte a toamnei lui '43.

Cu genunchii sub bărbie, șezînd chinuit pe rogojina zdrențuită, Nuhâm nu putea dormi. Simon, fratele său mai mic, moțăia de-a-n picioarele. Alături, ghemuit, tatăl lor trăgea să moară. Erau cîteva sute de internați în lagărul de dincolo de Bug, adunați de naziști de prin toate ghetourile, muncitori, zileri, funcționari, meseriași, medici, profesori, unii obîrșind de prin orașele mari ale României, alții de prin țirgurile obscure — o parte de pe meleagurile Ungariei și ale Poloniei. Erau de toate vîrstele, de la tîncul lipit încă de sinul mamei pînă la moșneagul care trecuse de optzeci de ani.

Pe Nuhâm Gold, pe Simon și pe bătrînul lor tată i-au transportat înțîi la Moghilev. Au apucat toamnele întunecate ale zilelor de muncă istovitoare, sub comanda ofițerilor și ispravnicilor de toată mîna care biciuiau fete supte, spinări încovoiate, trupuri subrede. Gemetele și suspinele nu izbuteau în afară, ele se iscau și rămneau în țarc, neauzite, neștiute de lumea cealaltă, liberă. Întunericul acelor zile părea de neînvins, suferința pornea din văzduh, din pămînt, de unde nu te așteptai. Pe întreaga suprafață a Planetei se în crustase, adînc, urma pașilor înșingerați, pereții adunaseră și păstraseră pentru de-a pururi vaietele înmormîntărilor de vii, întregul lagăr murea cu fiecare nou lot de

osîndiți aduși acolo în fapt de zi sau la spartul nopții și învia cu fiecare cîntec. Se cînta. În șoaptă, mai totdeauna cu lacrimi, se cînta în dulcea limbă românească sau în fierbîntele idiș, în dirzul grăi maghiar sau în ruseasca plină de culoare.

Pură luai în primire de nemți. Feldwebelul, după figura lui rotundă de mic burghez, bărbierit cu îngrijire și îmbrăcat cu oarecare eleganță, putea fi luat drept un prăvăliaș oarecare sau un pașnic voiajor comercial șters, banal. Fusese mutat „disciplinar” de la Dachau în lagărul acesta de peste Bug. Dacă vreun alt gradat neamț îl întreba ce anume a făcut de a fost mutat acolo, el răspundea, plictisit, ridicînd din umeri:

— Eh! Am călcat o rață!

Și rîdea singur, făcînd o gropiță în obrazul-i grăsun. Totul în figura sa era de catifea. Numai ochii îi luceau prea tare, luciu nefiresc, inuman... Numără grupul de două ori, fixînd stăruitor pe fiecare în parte.

— Cine are asupra sa bani, se adresa el internaților, bijuterii, alimente, le depune aici! Și arată un cearceaf imens întins pe suprafața platoului în fața căruia se aflau. Veți fi îndrumați la muncă. Nimeni nu se eschivează. Cine va căuta să fugă, va fi spînzurat! Cine nu-și va face tainul zilnic, va fi spînzurat! Cine nu va fi disciplinat, va fi spînzurat! Și acum, pentru început, puțină distracție!

Le porunci să ridice brațele și să stea așa cu ele. El, între timp, își aprindea cîte o țigară, se plimba, discuta cu soldații în subordine și zîmbea.

Bătrînul gîfîia sub căutătura de gheață tă pozîție, apoi, învîns lăsă înțîi o mină și curînd a doua să-i cadă de-a lungul trupului istovit. Feldwebelul îl zări. Se apropiase de bătrîn și o bucată de vreme nu făcu altceva decît să-l privească.

Bătrînul gîfîie sub căutătura de gheață a neamțului. Ar fi vrut să ridice, din nou, brațele, dar nu izbutea: erau parcă mcar-te.

— Așa? mîrli Karl, biine!

Și către soldați:

— Copii, țineți minte ce v-am învățat?

Doi gălganii sîngerii la față se apropiară de Feldwebel.

— Da, da! făcînd ei. Ca la Dachau!

— Ca la Dachau! Încuviîntă Karl.

Arată, mișcînd scurt capul, spre Gold.

— Ce mai așteptați?

Bătrînul fu legat, pachet, cu o frînghie groasă și întins cu fața în sus, pe pămînt. Mîinile îi erau alinate de-a lungul corpului, picioarele bine strînsse, astfel încît nu putea face nici o mișcare.

Cu un fel de ac, anume construit, (ca la Dachau), Feldwebelul îl sili pe bătrîn să scoată limba. Apoi, pe același ton calm, ordonă soldaților:

— Ștergeți-vă tălpile!

Gălganii se repeziră și fiecare își trecu talpa cizmelor pe limba bătrînului.

— Ca la Dachau! repetă mecanic Feldwebelul.

Limba bătrînului se umflase și se înegrise.

Purtat pe brațe de Nuhâm, omul fu întins pe rogojina din grajdul care le slujea drept „locuință”. Limba atîrna grea și întreg trupul-i era cutremurat de fiori.

...Și acum Nuhâm își privea prin întuneric părintele muribund, ascultînd urletele viscolului. În aceeași zi — în plin *Simhat Tora*, bătrînul trecu pe tărîmul celălalt...

— Ce-i cu dumneata, reb Nuhâm?

Cineva îl lovi ușor pe umăr.

Nuhâm ridică privirea — de unde, din ce mari depărtări venea privirea lui? — și-l văzu pe bătrînul Leizer. Zîmbi.

— De fiecare *Simhat Tora* te năpădesc amintirile, știu! Da! Da! Într-o asemenea sărbătoare nu se cade să te lași copleșit de ele. Și dumneata, reb Nuhâm, știm asta cu toții, ești un înțelept. Și un înțelept, scrie undeva, în Talmud, este mai mare decît un rege. Și acum (vocea lui Leizer deveni șoaptă) să-ți spun ceva de care sînt sigur: bătrînul dumitale și frații dumitale uciși de naziști sînt în rai. Nici o îndoială, reb Nuhâm — sau poate, nu crezi?

Copiii, cu stegulețele în mînă, au început alt cîntec. Zgomotul iscat de glasul argintiu, l-a trezit de-a binelea pe Nuhâm.

Reb Leizer, spuse el, să știi că în nici un *Simhat Tora* nu mai vreau să fiu trist.

— Te cred.

Copiii au terminat cîntecul. Împreună cu părinții părăsesc sinagoga.

Din înaltul tărîilor coborî deodată peste curtea sinagogii, peste ulița Mămulariilor, peste întregul oraș, o dulce-tomnatică liniște de catifea.

STIRI

החדשות

RABINII DIN S.U.A.

Potrivit datelor cuprinse în „American Jewish Year Book” (Anuarul evreilor din America), în S.U.A. există azi circa 3 000 rabini care deservesc o colectivitate de peste cinci milioane evrei. Ei sunt afiliați la următoarele organizații rabinice: Consiliul rabinic al Americii, Uniunea rabinilor ortodoksi din S.U.A. și Canada, Alianța rabinică din America, Adunarea rabinică, Conferința centrală a rabinilor americani.

Numai în orașul New-York, cea mai mare colectivitate evreiască din S.U.A., există peste 700 de rabini.

COPIII DIN TEREZIN

Săptăminalul cehoslovac „Tvorba” a reproduș un desen al pictorului Leo Haas, instituat „Transport special de copii în ghetoul din Terezin”, însoțit de următoarea explicație: „Desenul pe care-l prezentăm, a fixat pe imagine un transport special: este vorba de copii bolnavi, aduși aici de la un alt lagăr de concentrare. Aici, ei au fost tratați și îngrijiți prin muncă voluntară. După însă-nătoșire, atit copiii cit și personalul medical au fost deportați la Auschwitz. Înșănătoșiți, ei au fost trimiși în camera de gazare”.

O NOUĂ TRADUCERE DIN ȘIRTA

În editura Yale University Press a apărut cartea lui Iehuda Goldin „Cintecul mării”. Profesorul Iehuda Goldin de la universitatea Yale a îmbogățit colecția materialelor midrașice existente în limba engleză cu o nouă traducere și un comentariu amănunțit a Șirtei, secțiunea din *Mehilla* care se ocupă de *Širat Haym*. Este o lucrare valoroasă, atit în ce privește munca de traducere cit și comentariile. „Traducerea nu numai că este clară dar conține și calitățile poetice ale originalului, care este în esență un poem închinat explorării diferitelor sensuri ale cuvintelor. De pildă se vorbește acolo despre sufletul mării, despre sufletul terebintului, despre sufletul cerului... Cartea profesorului Goldin nu este numai un comentariu al Șirtei, ci chiar o continuare a ei” afirmă un critic american.

O VECHE COMUNITATE EVREIASCĂ

Orașul Holesov din Cehoslovacia sărbătorește 700 de ani de existență. În acest oraș a existat o veche comunitate evreiască. Printre monumentele istorice ale orașului se numără o sinagogă din anul 1650, acum restaurată și transformată în muzeu evreiesc, precum și un vechi cimetir în care se află mormintul eruditului rabin Sabetai ben Meir Kohen, decedat în anul 1663.

ALTE AMINTIRI DESPRE AUSCHWITZ

În editura W. H. Allen din Londra a apărut romanul lui K. Tzernik „Star eternal” (Steaua eternă), cuprinzind amintiri de la Auschwitz.

CASTANUL ANNEI FRANK

Locatarii din vecinătatea casei în care a trăit ascunsă Anne Frank între anii 1942—1944, au înaintat o petiție primarului orașului Amsterdam, prin care cer înlăturarea unui zid de cărămidă recent construit în apropierea acelei case. Acest zid periclitează existența unui castan de 200 de ani pe care Anne Frank l-a descris adesea în memoriile sale. Zeci de mii de oameni vizitează anual aceste locuri și privesc cu melancolie copacul care îi inspira fețișei-martir speranțe. Casa Annei Frank a devenit loc de întâlnire a tineretului, în spiritul înțelegerii internaționale și interconfesionale.

ÎN MEMORIA LUI JEAN DEFFAUGT

În orașul Annemasse (Franța) s-a dezvelit o stelă în memoria lui Jean Deffaugt, fostul primar al orașului, care în anul 1944 a salvat un grup de 27 copii evrei între 4 și 16 ani. Grupul a fost surprins pe punctul de a trece frontiera spre Elveția și închis în închisoarea „Prison de Pax”. După multe insistențe, Deffaugt a obținut de la șeful Gestapo-ului eliberarea copiilor între 4 și 11 ani. Șase băieți și cinci fete între 11 și 16 ani au rămas închiși la Pax pînă ce, după alte rugăminți, insistențe și amenințări, aceștia din urmă au fost

predați primăriei, contra unei chitanțe: „Recunosc că mi s-au livrat azi 15 tineri evrei și mă oblig a-i inapoia la prima rechiziție”. Jean Deffaugt a fost evidențiat și cu medalia „celor drepti” instituită de Iad Vașem.

ANNE FRANK LA BARCELONA

La teatrul Romea din Barcelona se prezintă acum „Jurnalul Annei Frank”. José Luis Alonzo, traducătorul versiunii spaniole a acestei piese, scrie următoarele: „Dacă într-adevăr una din marile sarcini ale teatrului este de a transforma omul și de a-l face mai bun, ne bucurăm că se prezintă din nou pe o scenă „Jurnalul Annei Frank”. Dorim să se realizeze cele spuse de criticul italian, care după premiera acestei piese la Roma, a declarat: „Plecăm de la acest spectacol cu dorința infinită de a face bine”.

BIJUTERIILE DE LA NEUENGAMME

Centrul internațional de cercetări de la Arolsen Kassel se află în posesia a 4 000 de obiecte — ceasuri, inele, cercei și alte bijuterii — ale foștilor deținuți din lagărul de concentrare Neuengamme. Ele le-au fost luate la sosirea în lagăr și păstrate în așa-zisele invelisuri pentru efecte, pe care erau însemnate numele, data nașterii și numărul de înregistrare în lagăr al deținutului. Pînă acum, numai în 400 de cazuri obiectele au putut fi restituite posesorilor sau urmașilor lor.

Lagărul de concentrare de la Neuengamme (lingă Hamburg) a fost creat în decembrie 1938 ca anexă a lagărului Sachsenhausen. În anul 1940 el a devenit un lagăr de concentrare independent.

DATINI DIN GALANTA

Comunitatea din Galanta (Cehoslovacia) are tradiții proprii ce se păstrează și în zilele noastre. Astfel, la începutul lunii Adar, bărbații comunității se duc în pelerinaj la mormintul rabinului Eleasar Paschus, cel care a întemeiat în localitate Hevra Șas. Tot în luna Adar, în ziua cind se comemorează nașterea și moartea lui Moșe Rabenu, membri ai *Hevra Kadisei* vizitează dimineața pe toți coreligionarii, unde sînt așteptați cu mese întinse și gustări. Această tradiție își are povestea ei: în anul 1839 a izbucnit o epidemie printre copiii comunității. Evreii din Galanta au cerut atunci sfatul și ajutorul marelui erudit din vremea aceea, rabinul

Hatam Sofer din Bratislava, care i-a întrebat dacă nu au neglijat cumva vrco datină. Reînțorși la Galanta, credincioșii au reinstaurat acest obicei — așa cum i-a sfătuit gaonul — și de atunci îl respectă cu sfîntenie.

Anul acesta, la comemorarea morții lui Moșe și a celorlalți conducători ai vieții evreiești, a fost pomenit și șef-rabinul Moscovei, Jehuda Leib Levin, săvîrșit din viață anul trecut.

MEMORIAL TEREZIN

Supraviețuitorii ghetoului și lagărului de concentrare Terezin sînt pe cale de a termina și inaugura cea ce ei numesc un monument viu închinat memoriei miilor de deținuți care au murit la Terezin sau în lagărele unde au fost deportați de acolo. Monumentul constă dintr-o construcție cuprinzînd o bibliotecă, un club și cîteva camere de recreiere, construită la kibutul Givat Haim din Israel. Noua construcție va fi legată cu monumentul propriu-zis, reprezentînd o construcție cu 12 laturi, o copie a ghetoului din Terezin. Mozaicul din fața monumentului evocă străzile ghetoului.

Constructorul acestui monument, arhitectul Albin Glaser este el însuși un supraviețuitor al lagărului; la fel și președintele Asociației pentru comemorarea martirilor de la Terezin, d. Zeev Shek. D. Shek este în posesia unei liste complete a tuturor deținuților de la Terezin, cu locul în care s-au născut și în care au murit. Această listă, împreună cu restul arhivei de la Terezin va fi expusă în clădirea-monument care va deveni un loc de pelerinaj.

DOCUMENTE DIN PERIOADA NAZISMULUI

Colecția de documente a Institutului Yad Vașem din Ierusalim s-a îmbogățit recent cu două mape semnificative din perioada nazistă. Prima cuprinde o colecție completă a ziarului de tristă amintire „Der Stürmer”, una din cele mai incendiare foi de instigare antisemită. A doua mapă cuprinde fișele deserventilor de cult care în anul 1939, sfîdînd interdicția autorităților naziste, continuau pe ascuns să-și îndeplinească misiunea.

Ambele mape provin din arhivele secrete ale celui de al treilea Reich.

CĂRȚI NOI

În editura Twayne Publishers, New-York a apărut, în versiune engleză, cartea Halinei Birenbaum „Speranța

moare cea din urmă” pe baza unei documentări personale asupra teroarei naziste. Cartea a fost scrisă în limba polonă și a fost tradusă în engleză de David Welsh.

„Cum a fost posibil?” de Ludwig Rosenthal, apărută în traducere engleză în editura Berkeley, California, prezintă istoria evreilor din Germania, din timpurile cele mai îndepărtate pînă la cucerirea puterii de către nașiști.

ISTORIA ÎN MEDALII

Muzeul Ashmolean din Oxford a primit în dar o medalie de argint reprezentînd pe Menase ben Israel, eruditul evreu de origină sefardă din secolul al XVII-lea care s-a adresat lui Cromwell, cu cererea de a permite, reînțorșirea evreilor în Anglia. Medalia face parte din colecția de 120 de piese reprezentînd „Istoria poporului evreu în metal”. Pînă acum, istoria a fost înregistrată în diferite forme: pe tăblițe de lut, pe suluri de papirus și pergamament, în cărți. Pentru realizarea acestei noi forme de prezentare a istoriei evreilor, s-a apelat la un grup de istorici eminenți care au constituit un comitet sub conducerea lui Cecil Roth. Aceștia au selectat subiectele cu cea mai mare grijă pentru autenticitatea istorică, iar desenatorii și sculptorii de seamă au fost însărcinați cu realizarea lor. Această istorie de 4 000 de ani, cuprinsă în 120 de medalii va include descrierea țării sfinte, de la primii profeți pînă la timpurile actuale.

TREI ÎNELEVERITABILE

În editura Claudius Verlag-München a apărut, în traducere germană, cartea scriitorului danez Poul Borchenius „Sub semnul celor trei inele”. Autorul se ocupă de Spania medievală, unde au conviețuit un timp pașnic cele trei mari religii ale lumii: creștinismul, iudaismul și islamismul. După cum se știe, în „Nathan înțeleptul” Lessing compară cele trei mari religii monoteiste cu trei inele de aur, toate veritabile. O idee ecumenistă mai actuală azi ca oricînd.

LOCUL UNDE S-A NĂSCUT POETUL IONA

Arheologii israelieni au stabilit că Kirbat Zar, din apropiere de Nazaret, este vechiul Gat-Hefer, locul de naștere al profetului Iona. Tradiția afirmă că într-o peșteră din apropiere a locuit mult timp profetul Iona.

פאטריאד, מיט א מעכטיקער
שטים האָט ער אויסגעשליסן:
— וואָס ווילט איר פון,
ברידער? וויאזוי קאָנט איר
לעבן די מענטשן איר הפקר
פארן פויג? זיי זענען איר
מענטשן ווי מיר, זיי לייען
איר פונקט ווי מיר! באנייט
נישט אונזערע זינד וואָס
נאָט וועט איר קיינמאל נישט
מוהל זיין!

— ס'איז שוין גענוג, אָבער
אין שוין קעלער האָט זיך
געלאָזט הערן:
— ס'איז דער נייטשעכער
קירקוצא פון זלאטאוו!

די ווערטער זענען געגאנגען
נען פון מויל צו מויל, די
באלינגעס האָבן זיך בארויסגע-
גאָר דעם ווי האָט באַמ-
באדורן האָט זיך אָפּגע-
שטעלט, אַרומגעניקט פון
שוין-קעלער האָט איר אָנגע-
קוקט דאָס פנים פון נייטש-
עכער קירקוצא: זיין פנים
האָט געשיינט מיט דער שיין
פון מעיש-מוכס!

— איר וואָלט געווען גל-
לעך — פארעדיקט איר זיך
מיטשטעמער — ווען איר
פילט מיט אייערע לייענער די
טאט פון נישט-קירקוצא
מיר, פון אירדער וויב,
זענען גליקלעך נאָכצו קומען
זיין פארלאנג.

אלץ איז אזוי פשוט!

מיר וואָלטן נאָך געקאָנט
צוגעבן א „פרייז“ אָבער
נישט ווילט מיר ווילן אום-
באדונג „הערקלערן“ די
מענטשלעכע געפילן פון דער
משפחה ניקאלאו, נאָך ווילט
ס'וועלן דערגאנגען ריכטיג:
זייער ווייב איז נישט ווייט
פון נייטשעכער נאלא-האלק-
מאָן מיט וועלכען זי האָבן
אָנגעהאלטן פריינטלעכע בא-
ציאונגען. און דער נייטשעכער
נאלאקסאָן פלעגט, ווי בא-
ווסט, נישט אָנהאלטן קיין
פריינטלעכע באציאונגען ווי
נאָך מיט מענטשן צו וועלכע
ער האָט געוילט א ביסעל
נייטשעכע קר בה טאפס.

נאָך דער געשעעניש אין
שוין-קעלער, האָט זיך דער
אנזשער ניקאלאו באפריי-
דעט אף זיין גאנצן לעבן מיטן
נייטשעכע קירקוצא, וועלע-
כער האָט געהערט צו די
נאָכגעפוסט פריינט פון נאלא-
נאלאקסאָן. ווי פשוט ווייזט
זיך אונדז אויס אָפּ די גע-
קליכטע פריינטשאפט ווען
מיר ווילן וועגן די פאקטן
וואָס האלטן זי צוזאמען!

מאריוס מירקו

מענטשן אין צייטן פון אומענטשעכקייט

און עפליכע העברעישע ברא-
שור, וואָס א געוויסער
שפייגלעך ער האָט זיך אים
געשעקט „מיט גרויס בא-
וועגונג“ אין יאָר 1907.

זיין טאט!

אָפּ איר די געשעעניש וואָס
האָט באווייזן דעם אינזשי-
נער רומינא ניקאלאו זיך
צו ווענדן צו אנדער צייט-
שריפט:

„בשעת דער צווייטער
וועלט-מלחמה ווען באקאנטע
און באַבאדירט געוואָרן,
האָבן איר זיך אן אייגענע
טאָג געפונען אין דער נאָענט
פון דער צענטראלער פאָסט-
געביידע. ס'האָט געקלונגען
דער אלערשטיי, איר בילד,
באגלייבט מיט אנוויפל אנ-
דער בירגער, געלאָפן צום
קעלער פון פראַנקעסטייטן
סענטא-פאלאזא ווו עס שטייט

היינט דער טורם-באָקס). אין
דער נאָענט פון ספירידאָן
קלויסטער, נעבן דער היינ-
ט קערקע, זענען דעמאלט
געווען שטערע קלייטלעך פון
צעלנדיג און א קליין ביראָ
פאר אַפּקאָפירן אקטן. דאָרט
האָבן איר געצויגן זייער
הוינט עפליכע יידן. זי וועט
נען איר אראָפּ איר דעם
וועלכן קעלער. מיר זענען
אלע געשאנען צוגיפּע-
דענט און געצויערט, גע-
ווארט ס'זאָל פארביי דאָס
אומגליק.

מיטאמאָל האָט זיך דער-
הערט א ביאנסע און הייזע-
ריקע שטים שרייען:
— די זשודעס וואָס ארויס!
צו דעם אויסרוף זענען
נאָך צוגעקומען עפליכע
שטימען און איבערגעווארט
די וועלכע ווערטער.

אָבער אין דער האַל-
קלייט פון שוין-קעלער האָט
זיך אויסגעשטעלט א הויכע
פיגור, גלייך ווי א סאָסנע,
אין שווארצע לאנגע קליידער,
מיט א ווייטער באָרד פון א

זייער הויז, א געבענטשט
הויז, איז דער געווען א
הויז פון הכנסת ארורים, וויר
נוצטאדעריפליקע האָבן בא-
קומען דא און שפייז.

זייער פאזירע האָט אריי-
געבראכט דעם סטרייט אין
הארץ פון א ברייטן קרייז
מענטשן וואָס האָבן זיך גע-
קענט. די פרוי פון נייטש-
עכער קירקוצא איז געשטאָרן
מיט א יאָר פאר אים אין
ער איז אויסגעגאנגען פון
צער און פארבישענע, ער,
וואָס האָט געמוסטיט א וועלט
מיט מענטשן, האָט זיך אליין
נישט געקאָפּט מיטקין. ער,
וואָס האָט געברייטט א וועלט
מיט מענטשן, האָט זיך אליין
נישט געקאָפּט מיטקין.

ער האָט איבערגעלאָזט פיר
בראיע יורשים: צוויי לע-
רעניס, א בארימט, אונז-
ווערטיקע-פראַעסאָר, אַלץ
קירקוצא, פון דער אָנקאָל-
נישער קאטערע פון קלזש.

דער נייטשעכער האט נאָך
עפּעס געלאָזט בירושע:
איניקע ווערט, „אפּאָפּא-
פיק“, „עמינעסו אלס פא-
דאנאָ“, „הימלישע רופן“
(דרוט—1935), „די עוואנג-
עליע אויסגעשטישט פאר
אלע“ (1946) א.א.וו. ער האָט
איר אָנגעטריבן א ראָמאַן,
„דער אָרדן טענסט“, צוויי
יונגטלעכע לאָזן זיך גיין אים
בער דער וועלט און עס גע-
לונגט זי צו איבערצייגן אלע
מלוכה-שעפן צו שוים א
וואַפּשטייט-טאט אף 25 יאָר.
ווען עס פאדערט די צייט וואָס
געוויסע מלוכה-שעפן ווילן
זיך צוריקגעשען צו זייערע
מלחמות, שטעלן זיי פעסט,
מיט שטוינגען, אז די וועלט
האָט זיך אָפּגעווינגט, אז די
מלחמה איז נישט אומבא-
רינגט גיבטיק, אז די מענטש-
הויט קאָן אויסזענען אפּלו
בעסער, איר אַן מלחמה.

וועלנדיק ארשטיין איר די
אנדערע רעליגיעס, פלעגט
דער נייטשעכער קירקוצא
ליינען רעגלעסטיק פארטי-
דענע קלייט - פּוּבליקאציעס,
צווישן וועלכע איר אונז-
דער „צייטשריפט“, אף ווע-
לעכער ער איז געווען אבאָ-
נירט. איר האָט אין זיין הויז
געפונען אנדערע-לוח-תשל”ב

דער אינזשינער רומינא
ניקאלאו פון בוקארעשט,
מאָרדא קאמפּעאט-נאם 10,
האָט געליינט אין אונדער
צייטשריפט, וועגן קירקוצא-
ברגער וואָס האָבן פארמיט-
דיקט יידן אין דער צייט פון
די לעגיאָנער פארלאַנגען. ער
און האָט אונדז צוגעשיקט
א בריוו אין וועלכען ער
טוילט אונדז מיט א פאקט
וועלכען ער האָט אַלץ
בויגעווייזט. „איר
וויילט די דאָזיקע שורות
— שרייבט אינזשינער
ניקאלאו — אַזוויין איר
צעטלונג וואָס האָט פאר-
כאפט די מלחמה פון געוויסע
קרוסטן און אַזוילא קליינעס
טיל פון קלער, איז נישט
באמיטלט געוואָרן אן איז
נישט אָנגעלאָזט אַזוויי-
נערלעכע מלחמות.“

איר האָט באווייזט דעם
אינזשינער ניקאלאו, אין דער
אפּאָפּא-פיק פון א הארצקער
אויפגאבע פון זיין ווייז און
פון זיין פרוי, האָט איר
אויסגעהערט די דערמאָנע-
פון איינעם וואָס האָט וויר-
דיק געלייט. ס'דער קירקוצא-
רעליגיע. ער האָט פאר מיר
דערמאָנט די פירנע פון נייטש-
עכער פאָסט קירקוצא, וואָס
איז געשטאָרן דעם 17-טן
נאָעמבער 1971, אין עלטער
פון 84 יאָר.

דאָס איז דער מענטש!

אבסאָלוצענט פון יאסער
טעלאָגישן פאקולטעט, דאָס
טאָל אין פּוילאָאָפיע פון
ליפּעווער אונדזערסטימע,
האָט דער נייטשעכער קיר-
קוצא גענוג יאָרגאנא אין
קליינטער לאטאטא פון דער
קאלעא וויקסאָרע-נאם אן
דאן אין קלזשער פאָפּא
טאט פון געפירט-פאסט.
דאָס איז זיין נאמען ביאָ-
נראיע.

מען וואָלט נאָך געקאָנט
עפּעס צוגעבן: ער איז גע-
ווען א מענטש מיט אן
אויסגעוויינלעכער נשמה.
אירקלייט און האָט געהאט
אין גרויסע לידיגשאפט: ער
האָט ליב געהאט דעם טענסט
ער איז געווען א גוטער
ראַטנעכער, א גוטער מרדכי.
— קוראזש! וועסט ווין!
וועסט זיך דורכשלאָגן!

ער פלעגט וואָגן די רייד
מיט אזא איבערגענינג, אז
זיי פלעגן זיך אה תמיד
אינפאלען אין די הערצער
פון די וואָס זענען געקומען
ביי אים בעסן אן עצה. זיי
פלעגן קלינגען מיט ווי א
„באפעל“. ער פלעגט זיי
לאָזן מיט אזא אויפגאבע
אז זיי פלעגן זיך ווי פאר-
כישופן און זיך גיבן, אָדער
צוריקגיבן צוריק!

„ער האָט געברויחט ווי א
וואלקאן“ און נישט געפונען
זיך קיין דאָס. ער איז תמיד
געווען דאָרט ווו מ'האָט בא-
דארפט העלפן.

א מענטש מיט א פילוי-
טיקער גריינטלעכער בילדונג,
האָט ער געדינט דאָס דור-
קעריי און דעם פארלאַנג
„פּענסענא דאָרוראָל“ (דער
ברונעס פון מתנות) ווו טען
פלעגט דאָס אן רעקל-
ניענע בראַשור און איר די
ווענטלעכע צייטשריפט „אָד-
פּאָפּא-פיק“, וואָס פלעגט
געוויינטלעך האָבן דעם לייט-
ארטיקל געחאטעט פון נייטש-
עכער קירקוצא.

אין זיין פרוי, זי האָט
זיך קיינמאל נישט באקאָנט
דאָס מען דעראַטירט זי,
וויפל מען זאָל זי נישט האָבן
געשטערט.

הלל הזקן און זיין עניויות

צוויי מענטשן זענען אפּאָל געגאנגען אין א
געוועסן, אז דער וואָס איז וועט זיך איינלייגן צו
דענכטען הילף, זענער באקומט דערפאר פיר
הונדערט גולדן. זאָגט איינער פון זיי: „איר זעט
זיך אונזערע לאָזט ער זיך באַרד גיין צו הילף
הויז, שטעלט זיך אָפּ ביי דער פיר און רופט
אויס:“

— הויז וואו איז הילף? הילף וואו איז?
הילף האָט זיך געפונען דעם: געוואָרן לכבוד
שבת — ס'איז געווען פרייטאָג. — הילף ער וואו איין
און נייטשעכער אומעס?
— וואו מינער — פרעגט אים הילף — וואָס
פארלאנגסטו?

— איר ווילט ביי דיר עפעס פרעגן — ענטפערט
זייער.
— פרעגט מיין זון, פרעגט.
— וואָס מיר: פאר וואָס זענען די קעפ ביי די
בבליאנעס קיינעכדיק?

— וואו מינער, ענטפערט אים הילף — א וויכ-
טיקע פראגע האָטו געפרעגט ס'איז דערפאר וואָס
זיי האָבן נישט קיין געוועזענע הייבאמען.
— נייטשעכער מענטש אומעס און קומט אין א ווילע
ארום צוריק.
— הויז וואו איז הילף? הילף וואו איז?
הילף זיך הילף זייער איין און נייטשעכער צו אים
ווינער ארויס.
— וואו מינער, וואָס פארלאנגסטו?
— איר האָט ווידער געפּעס צו פרעגן.
— פרעגט מיין זון, פרעגט!
— פאר וואָס אַזוויינער, זענען די אויגן ביי די
תרומאנעס לויט?

— וואו מינער — ענטפערט הילף — א זייער
וויכטיקע פראגע האָט געפּעס צו פרעגן.
— ווייל זי וווינען צווישן די וואַפן.
— נייטשעכער מענטש אומעס און וואָס אין א ווילע
ארום ווידער צוריק.
— הויז וואו איז הילף? הילף וואו איז?
הילף זיך הילף זייער איין און נייטשעכער צו אים
ווינער ארויס.

— וואו מינער, וואָס פארלאנגסטו?
— איר האָט ווידער געפּעס צו פרעגן.
— פרעגט מיין זון, פרעגט!
— פאר וואָס אַזוויינער, זענען די אויגן ביי די
קאנער ברייטע?

— וואו מינער, א זייער וויכטיקע פראגע האָטו
געפּעס צו פרעגן.
— ווייל זי וווינען צווישן די וואַפן.
— נייטשעכער מענטש אומעס און וואָס אין א ווילע
ארום ווידער צוריק.
— הויז וואו איז הילף? הילף וואו איז?
הילף זיך הילף זייער איין און נייטשעכער צו אים
ווינער ארויס.
— וואָס די האָט פאר א שאלת — זאָגט ער
אויס — מענטשן פרעגן.
— די ביזט עס — זאָגט יענער — דער הילף
וואָס מען רופט אים נישא?
— יא.
— אויב אזוי — זאָגט יענער — וואָס אונזערע
ווי די שיטער אפגיין ביי יידן.
— וואו מינער, פאר וואָס?
— ווייל איר האָט דור דיר אָנגעווייזן נאָמען
פיר הונדערט גולדן.
— זע-זע, פון היינט אָן זיי פארווייניקער.
ס'איז כדאי דאָ וואָלט פארלירן איינמאל און נאָך-
אמאל פיר הונדערט גולדן און. הילף זאָל נישט
ביז ווערן.

דאס יידישע שטאטסער אין רומעניע האט א
מאדאריציע פון כמעט הונדערט יאר. די דאך-
מאנעסן אפסטעינדן דעם פאקט, אז אין דער רומע-
נישער שטאט יאס, אין דעם האוויטן גארטן
פאפולארערע (גרינע בוים) האט דער סטא-
טראל אזוי הייבער אהרעכט געלאפענען, אז
געלייגט די יסירות פארן ערשטן מאפאסיטאנעלן
יידישן כעמאסט אין דער וועלט. איינציג דערס
שטעטל איז גאלדאדאנעס. רומעניע איבערגעפארט
זייער פון די מאסן. די קולטור-פאליטיק פון דער
רומענישער מלוכה, וואס אין אנגענומען געווארן
פאר דער גלייכער מאס פארן רומענישן פאלק אויך
די יידישן יידן, שערבן אן. האט זיך קאנקרעט-
זיגט, צווישן אנדערע, אין מאדאריציע מא-
שוינעלע און מאדאלישער שטייג, פאר דער
געטסלערישער קראנציע און פאר איר פארשפריי-
טונג אין גאנצן לאנד.

צײַער פון די מאסן, די קולטור-פאליטיק פון דער
ווענישער מלוכה, האט און אנגענומען געזאלד
מיט דער גלייכער מאס פארן רעגירונגס-פאלק און
פאר די סעלעברעטיקע נאציאנאליסטן-אנגארן,
זייטן, יידן, סערבן א.א. האט זיך קאנקרעט-
זיטן, זיכלין אנדערש, אין אן אנטוויקלונג-מא-
דערעלער און קאראלישער שטייג, פאר דער
קענסלערישער קאנצעפציע און פאר איר מארשפריי-
טונג אין גאנצן לאנד.

אין אס דער אלגעמיינער קולטורעלער-אמבי-
אנק איז וועלכער די סטאטוסס טרעפן צו אר-
באניין אדער סעקערשן דילאג מיטן ברייטן עולם
אייבער די ברייטאראיץ אדיינקן קאן געבעלע אס-
פראצעס און דער מענטשהייט, קאנטורירט און
יעדעס סעקטאר ווי באוונדערט פראבלעם, איז קיין-
ספילישער און נאציאנאלער הינווייט. דערלעכט
דערקלערט וויך און, צווישן אנדערע, דערוועגט שא-
נגל פאר רומענישן סאטשער און אויסלאנד, וואס

דאס בוקארשטער יידישע מלוכה סטאטער, אין אינסטיטוציע פאר יודן, און איינצייטיק, אינטערנאציאנאלער סטיל פון דער סטאטער באשעפטיגונג פון סאציאליסטישן רומעניע אין זיין טעטיקייט, וואו ווערט באניצט סטיל פון די מאטעריעלע און געזונטע באדינגונגען וועלכע די מלוכה האט געשאפן. שטרעבט דאס סטאטער צו א סינסע צווישן סאדריזיע און נאטאטארישקייט, איינגע- געדרקט ווי שטערש אלץ וואס אין פריער די שטאט געווארן ווערספולס כדי צו באקענען די מיט- צייטער מיט די מילעאראע יידישן קולטור-אצרות, ווערדען איינצייטיק אקטיוו אין דעם כסדרליכן קולטורלענע פראגעס פונעם לאנד און מיט אפענע אויפן פאר דעם וואס אין פארשטיין איין ווילאנאטיאמאר דאס מאטער פאראנאט

איצט א באשטענדיקע טרופע זענענעס מיטגלידער זענען אויסגעשולס געווארן אין העכערע אינסטיטוטן פון דראמאטישער קונסט (אייניקע זענען גראוואנט פונעם בוקארעשטער אינסטיטוט פון טעאטער און קינעמאטאגראפישער קונסט) אָדער פון דער אייגענער טעאטער-סכורע. די אייגענע עביידיע פונעם טעאטער, וואס אין ינשל לאנג איבערגעקומען געווען צו אונזערע אונזערע

אויסגעשטאמט פון שטענדיגן שטאדלדורכס, כדי צו שטעלן פאקטורעלען וואס זאלן אנטשפרעכן די העכסטע פאדערונגען.

דער נעפרטוראל פונעם טעאטער נעמט ארום א גרויסן שטח פון דער היימישער און אוניווער-סאלער דראמאטורגיע, סיי קלאסיקער פון דער יידישער דראמאטורגיע — שלום עליכם (שטייב), דער מליקער, דראמאטאגאג און רעזש פון בענע פאפליקער, גאלדמאן ("די כיסופאכערן", רעזש ב. לעבלי), נאך זאלין (הערשעלע דו-בראָווער) רעזשי בענע פאפליקער, קארל גוצ-קאו ("אוריאל אקאסט" רעזשי פראנק אונטער נאך), די לייזיק ("גולסט" רעזשי אילואל האר-מער) זענען שוין מיט די קלאסיקער פון דער אוניווערסאלער דראמאטורגיע: שילער ("אי-סטיגע און ליבע", רעזשי מארווירץ סקעלער). גאָגאל: ("דער רעוויזאר", — רעזשי יאָזא-פארא), מאַליר ("דער איינגערעכטער קרא-סטיג" — רעזשי אייזענשטעטער רעוויזאר).

קען, וואס איז אַן אַרומנאָרן פאַר אַלע אַנדערע
טשעכאָו (אייראָנאָרן) — רעזשי איזאָ שאַפּער
איבסן (דער בויניסשער סאַלענעס — רעזשי
פראַנק אַוערבאַך).
דאָס טאָט, אַטער האָט סטימולירט און געפּעדערט
די היימישע דראַמאַטישע קרעאַציע, אויפֿהילדזיק
אייניקע נייע פּיעסן פֿונעם דראַמאַטורג יליבש
ברוסטעוו (גאָטשעבס). רעזשי מ'טשעלער.

[illegible]

שכר שיחה נאה (המשך מע')

(המשך מעמוד 11)

סוכות - דער יום פ

(המשך פון זייט 11)

פון און

מען גלייך אן מאכט א סוף צו אלע סאציאלע
אומערשונדן

יהדות גיט אונגז די סוכה אין וועלכע
אלע יידן, אָרעמע און רייכע, געלערענט און
פשוטע מענטשן, באשטימען זי פאר זיבן מע-
אלס זייער ווױנונג און זי איז באדען צו
דערגאנגען דאָס בילד פֿן אַ ציציאלער פארבריי-
דערונג. קיין שום אומגלייכזאַמלע, וואָס שוין
באציריט די פֿוראָממנאַמאלע לעבנס-בא-
שטאַנדער פֿון אַלע אַנדערע אַרעמע און רייכע

עם איז צום ערשטן מאל ווען די געביטן
קעכט פון דעם אנזיין פֿרעה, ווערן אָנגע
רופן — ווען עס ווערט זיי באפוילן זיי זאל
זיך מאכן סוכת — מיט דעם נאָמען בירנע

דאדאן זיין רייכער טעטיקייט האט זיך דאס
בוקארעסטער "יידישער מלוכה-טעאטער דערוואָרפן
און גוט מאַרירטן פּרעסטיזש אין לאַנד, און אין
די לעצטע יאָרן, אויך אין אויסלאַנד.
אויסלענדישע געסט פון אמעריקע זענען לענדער,
פון מאַריטענע סאַיאַלע שיכלן, וואָס האָבן
זיך אויסגעדריקט רומעניע, האָבן אויסגעדריקט זייער
באוונדערונג פאר דער טעטיקייט פון "יידישן
מלוכה טעאטער און פאר דער באַציאָנג פון דער
מלוכה צו דער "יידישער קולטור.

20. בארטיין ענדונגעס פאר א ספעצער
קוגל, אלס ווערן, מיידיקס, קעלעראן דער עלאן
אלס זיך אויסגעוועס און ס'האט זיך ענדנליק
באזעצט דר רויסן. אבער, נאך צוויי צענדליק יאר
אינגענומען עס טעטיקס, און שוין פון וועלכע זיך
האט געשאפן א ריי ספעצאלען וואס האבן
נייגעשטערט צום פארלעסטן דעם ספעציען
בארטיקן אבער, ווי אויך צום דיווערסיפאציען
קאנטראל אונדזער ניסטלעריי פייטאזש בכלל,
אזי דאס יידישע מלוכה ספעצער א לעבעדיקער
רייטונדיקער אייביק אומרוקער אסאכאל, פול
מיט אינדיאנאליזם.

עס איז אן פון פראט און פרישקייט, איבער
וועלכע זי געטרייט אנגענעדן הייסט זיך נישט
מען און פארשטייען אים צו שאצן.

זעצער פאר יידיש און עברית
משה בערקאוויטש

„אזרח“ כל האזרח בישראל ישבו בסוכות לחמץ ידעו דורותיכם, אלע בירגער פון ישי-ראל זאלן חווינען אין סוכות, כדי די קומענ-

דעריבער, ווען מיר זענן שבחים פאר די
דייכטימער פון דער וועלט, ווען מיר פרייען זיך
מיט די פירות פון דער נאטור, גיט איינר
דאס געזעצן פון פולער גלייכבארעכטיגונג
צווישן מענטשן, דאָס רעכט פון אלע צו דעם
זעלבן ברויט, צו דעם זעלבן מלבוש און צו
דעם זעלבן הויז, מיט זיין נאנצער אייגענ-
טימסט און מיט זיין דערהויבנגע נאָכמייט,
דאָס געפיל פון זון שטחחונו פון פרייַד
פאר גאט.

צייט=שניפט פונעם רומענישן דעליגיעזן יידנטום

סוכות — דער יום-טוב פון אונדזער פרייר

פון רב הכולל
דר. דוד משה רוזן

פאר דעם באגריף פון פרייר פארמאגט לשון-קודש אזא שלל פון אויסדרוקן וואס איז נישט צו באגענוען און קיין שום אנדערער שפראך. יעדעס איינע פון די ווערטער, דריקט אויס אן אנדערן ניואנס פון אים דעם קאמפלעקסן מענטשלעכן פערזענלעכע.

די פרייר קאן זיין א נאכגעלעבטער און נירערערעכטיקער, זי קאן אייך זיין דער-צווישן און דערהויבן. דער מענטש קאן זיך פרייען ווען ער האט אויסגעפירט זיינעם חובות און אייך דעמאלט ווען ער איז ארויס פון אן אומגליק. דאס געפיל פון פרייר קאן אים באהערשן ווען ער באגענט א ליבן מענטש, ווען ער באוונדערט א שיינעם פיי-זאש, אדער א דערהויבנדיקן קונסטווערק און דאס וועלכע געפיל פון פרייר קאן אים בא-הערשן ווען ער זעט זיינעם גלייכן א דער-שלאגענעם, אדער נירערעכטיקן. גוטסאן שלעכטס, ליבע און נקמה קענען געפיען א אפגעלאנגט אין דעם באגריף „פרייר“. מיר וואלטן בא-דארפט צו ווייט אריינדרנגען אין די טיפער-נישן פון דער מענטשלעכער נשמה און אין די פיינע קייטן פון לשון-קודש פון דער פערסענלעכער וועלכען ניואנס פון דער פרייר עס דריקט אויס דאס ווארט גילה, למשל, וועלכען דיאפאזאן פון דער פרייר שפעלט מיט זיך פאר דאס ווארט דיצה, וועלכען אפגעקעט אירע חובות און באלייגט די ווערטער ריון, חזון, ששון, אדער שמוחה.

דער יום-טוב סוכות, די סוכות פון פונעם פרייר וואס האט באארבעט זיין פערל אין אלטן יהודה, די סוכות אין וועלכע עס האבן געווינט אונדזערע אבות-אבותנו אין ווער ווען פון מצרים קיין כנען, איז ענגעלד אין א געוויסן זין צו אייניקל ימים-טובים פון די פארצייטיקע פעלקער. דאס זאגלען די גערעכעניש אין די שיערס, דאס אראפגעטען די וויינרויבן, די הארבסכייט אין וועלכער די נאמור באצאלט אירע חובות און באלייגט מיט שפע דעם הארעפאשינקן פאר דעם שוויים וואס ער האט פארנאסן אין פעלד, באשטעטיגנדיק אזוי ארום די ווערטער פון תהלים: הורעים במדע כרינה יקצורו — די וואס זיינען אין פערען וועלן שטיין מיט געזאגן (תהלים — קכז — ה) דאס אלץ איז פאר רויס און יא געווען אנגעלעגנהייט איינער צופירן אויסגעלאסנקייט און וואקסנאלייטע. דאס זענען געווען סעג אין וועלכע די צווימען פון אלע תאוות זענען איבערגענומען: געוואר, סעג אין וועלכע די כוואליעס פון אייז-ע-לאסקייט האבן נישט געקענט קיין ברענגען, סעג אין וועלכע דער כוס פון פארנעגניגס האט גענומען אויסגעליידיקט ווערן ביז צום דאך, סעג אין וועלכע דאס גירדיקע אין די געשילד אין ארויס פון אונדזער יעדן קאמפאט. אייך דער יום-טוב סוכות דערמאנט — ווי רינגעוועזענע ימים-טובים — דעם חג האסיף, דאס איינזאמלען די תבואה. זיין עיקר-שמירד איז אייך פרייעלעכקייט. ער הייסט אייך דער-פאר — זמן שמחתנו — דער יום-טוב פון אונדזער פרייר. אייך אין דעם פאל ווארפט אפ יהדות דעם אסעקעמיוס און געבט אן אפאפיווע שטעלונג לנבי די רעכט פונעם גוף א צעניש פון דעם לעבנס פארנעגניגס.

באגריסונגס-באזוך

דעם 7-טן סעפטעמבער ד. י. האט דער ישראלישער אמבאסאדאר אין בוקארעשט, רפאל בן-שלום ווי אונדז דער באגעבער וויקטאר רשף מיט זיין פרוי און דער סעקרעטאר פון דער אמבאסאדע י. קרס מיט זיין פרוי גע-טאכט א ראגריס נכ-באזוך, לעבונדנעם יאך תשל"ג, דעם 7-טן הכולל אין פרעזידענט פון דער פערעראציע פון די יידישע קהילות פון דער סאציאליסטישער רעפובליק רומעניע אין זיין פרוי אמאליא רזן.

דער רב הכולל האט געדאקט די חשובע נעכט און זי געוואנדעט א לעבנס-באזוך, און געבעטן אז זיי זאלן איבער-שקן זיין ברכה פאר די יידן פון ישראל, וואס זיי האבן זיך פון שלום און וויילקייט, פראגנעס און אויפבלוינג פון הייליקן לאב.

דער באזוך איז פארגעקומען אין א הארציקער אטמאספערע.

המקום ינחם אתכם...

אין שייכות מיט וואונדערליכע א'בערפאל פון מ'ינען, ווי ס'זענען געפאלן 11 ישראלישע יונגע-לייט, האט ער זיך הכולל דער וואס וואס איבערגעשטעלט פארגלונג קאדע-לענע-טעלעגראם:

דעם הער אריי-פינקוס

דערזענעט פון דער יידישער אנגען ירושלים

מיר באטייליקן זיך אין דעם צער און טרויער פונעם כלל ישראל און מיר פארמאגן יינעם נאך די פאר-ברעכערע שטונדע, נאך אייך די יעניקע וואס ארגאניזירן, דערמאנען און באוואונדערן זיי.

זייער זענען חופל אז כביכול זאל געבן כוח און פאר-שטענדיג פאר די וואס פירן אן מיטגליד פון די פעלקער, אז ס'זאל נעמען א סוף פאר יעדער אונזערעכטיקייט און דער וועלט. זאל דער וואס וואס די ישראלישע קרשים זיין געבעטעט לעבנס ווער.

דר. דוד משה רוזן

רב הכולל פון דער סאציאליסטישער רעפובליק רומעניע

★

— אין אונז פון 8-טן סעפטעמבער ד. י. (ערב ראש השנה) פאר תפלת מצרים האט דער רב הכולל געהאלטן א רינדנדיק הספד אין דער כנסת, צום טראגן טיט פון די 11 יידישע יונגעלייט, וואס זענען אומגעקומען על קידוש השם. דערנאך האט דער באגזער עולם געזאגט קדיש.

ד' ינקום דמם!

אונדזערע געסט

אויף דער איינלאדונג פון רב-המשכן דר. דוד משה רוזן און די רבנים, באזוכן אונדזער קהילה דער הער יצחק שא-פירא מיט זיין פרוי, דער גענעראל-סעקרעטאר פון די לא.רויטישע ליגע פארנאנט-זאציעס אין ישראל. די געסט זענען געווען אונדזער ביי די תפילות פון ראש השנה און יום-כיפור פון דער כנסת-שול. בעת זייער באזוך אין אונדזער לאנד האבן די געסט, באזוכט פון רב הראשי און זיין פרוי, ווי מירס די-קה-לישע אינסטיטוציעס פאר קולטור און סאציאלער הילף און אויסטערדיקט זייער בא-וואונדערונג אויף די שיינע רעאל-זינגען.

דער רב הכולל דר. דוד משה רוזן גיט דעם בר-מצוה א מתנה א תנאי.

לוי אין בר-מצוה געווארן...

דער בוקארעשטער כנסת-סעפל איז דעם 3-טן סעפ-סעמבער געווען איבערפולט מיט מתפללים און חלומד-חורה קורסאנטן, וועלכע זע-נען געקומען אנטהיל געמען אין א בר-מצוה פערזענליכקייט וואס איז געווען אן אויס-זר-אדרנליך געשעניש.

די פיערונג איז געווען א זעלסענע געלעגנהייט ווייל דער בר-מצוה לויבן אברהם (וואקולעסקי) און א בר-צק, גענוי ווי זיין פאטער, מוסער און ברידער, און באוונדערן אנגענעמען איינדרוק האט געמאכט אויף די אנהענג-דיקע די גרינגלעכע קענטע-נישן וואס דער בר-מצוה האט ארויסגעוויזן, ווען ער האט שבת געזאגט מסטור פון וועלכע ס'האט זיך געפילט דער ציטער פון אן אויפריכ-טיקן כאמיון.

ס'איז אן אלטער פרינציפ, אז איינער וואס האט זיך מגייר געווען פון זיין טיפער איבערצייגונג, אן וועלכע אי-סערעס, דעם זאל מען אפ-געבן דעם גרינסטן כבוד. אויב ווי די תורה לערנט אונדז: וראהבתם את הנער, טאקע דערפאר האט זיך באטייליקט אין דער פיער-לייכקייט דער בר-הכולל דר. דוד משה רוזן מיט זיין פרוי און מערערע מנהיגים פון דער קהילה.

...אלע אנהענגנדיקע (בחוכם זיין מלמד ר' בנימין שש-טער) האבן מיט גרויס אי-סערעס און ביט א באוונדער געפיל נאכגעפאלגט דעם בר-מצוה ווען ער האט צום ערשטן מאל געלייגט שפילן און געזאגט די ברכות. דער נאך האט ער זיך געשטעלט צום עמוד און געדאוונט שחרית. די מתפללים האבן באוונדערט ווי שיי ס'קלינגט די אלטע טראדיציאנעלע בעל-שחרית, נאכן דאווענען האט לוי געזאגט א בר-מצוה דרשה, אין וועלכער ער האט גע-דאנקט זיינע עלטערן וואס האבן אים אונדזען וואקסן רעליגיעז גייסט: דעם מלמד וואס האט אים ספעציעל צו-געגרייס צו דער פיערליכ-קייט, און פערט דעם רב הכולל וועלכער האט זיך פערזענליך אפגעגעבן מיט אים יאך לאנג, מנהג פון זיין אים אין גייסט פון יהדות. ווי געוויינטלעך ביי אזא געלעגנהייט, האט דער בר-מצוה געזאגט צו זיין געטריי דער יידישער אמונה און אפצוהיטן שטרענג אונ-דזערע אלטע טראדיציעס.

איינער דער רב-הכולל האט אים געגעבן זיין ברכה, האט ער אונטערגעשריבן די גרויסע באדייטונג פון דער פיערליכקייט, באגרייטליך זייער ווארעם דעם בר-מצוה מיט זיין משפחה, און אים געגעבן א מתנה א תנאי, די רבנית דר. אמאליא רוזן האט אים געשענקט א שיינע מנורה.

כרתב=נח

של היהדות הדתית הרומנית

ב"ה בוקרשט
מספר 283
ז' תשרי תשל"ג

דר. דוד משה רוזן

הרב הכולל ליהדות רומניה

סוכות — „זמזם שמחתנו“

לאדם דעת, בינה והשכלי שציווה עליו לשמור על איזון מתמיד בין גוף ונפש, בין חומר ורוח. בתנאים כאלה, גם סיפוק הצרכים הגופניים למצוה ייחשב. מעין עבודת הבווא, כי השמחה היא „לפני ה' אלהינו“.

ולכן אפילו השמחה הזאת של חג והאסיף, של „יו"ן שמח לבב אנוש“, חודגת אף היא לפי התפיסה היהודית, מככלי האנוכיות, ומסודרת באדם הוקרה לו, לעצמו, הוקרה לניצוץ האלהי שבתוך תוכו, החבוי במעמקי נפשו.

...אתה ובגד וכתד ועכיר ואשתד והלוי והגר... השמחה סגסגה להיות משותפת, של השמחה כולה, כולל הגר אשר בשער, כולל שאר חסרי התחלה והאחווה, לכולם משותפת הזכות לשמחת החיים. נכסי העולם ומשאגיו חסרי פיקים הם להחיות כל יושבי תבל, לכל אחד קיימת האפשרות להיות שם בחלקו, תחת לפלג לעשירים ועניים. חסם, בגד ודיר — אלה הם הנכסים האלמנטריים שלהם זקוק כל אדם ואדם. לטוחת זאה, לזה פת לבנה ולשני אף לא פת קיבר, הידור מופרז בבי גור לזה ולשני אף לא סחבה, ארמוני מלכים לזה ובקתות נחים לשני.

הזירות — תורת הוצק, של השמחה האנוכית, של אנושות בעלת גורל משותף, היא זיכתה אותנו בחג הפסח, באכילת מצה, מזון אחיד זה לכולנו בלי הבדל מעמד וחברה. אותה הזירות נתנה לנו גם את הסליה, שבו יתעפר כל מתפלל בלי כל הבדל, והסוכה שבה יושבים שבעה ימים „יונים עניים ועשירים כאחד, חמירי-חמרים ופשוטי-עם, יעורה להשלים את התחנות הזאת של אחוה חברתית. עוט הפרייה בסיפוק הצרכים החומריים היסודיים לא תביא לוי שמחה אנוכית, שפירושה לא השתוללות, אלא מי וג, לא פריצות חוסר — אלא איזון פנימי, לא התפרצות היצרים. אלא שלכון והשכל והער. ויתרה זאת הפעם הראשונה, שלעבריו זמאחזול של פרעה וזנואר „אזרח“ וזאת בשעה שנצטוונו „כל האזרח בישראל יישבו בסוכות, למען ידעו דורותכם“ (ויקרא כ"ג, 42-43). ביה בעתה הועלה וה- נזועג אורז לרונה גבוהה של תפקיד חברתי שחובותיו גבוהות על זכויותיו. ודוקא בשעה שאנו נפגשים בשבחו של השפע בעולם, בשעה שאנו ניהלים מיובל השבע ופרי, נמתחיש לנו התורה והזאת המסיפה לשוויו ולזכות של כל האנושים לזו, בגד ודיר, צת ההרגעה של „זמזם שמחתנו“, של „שמחת לפני ה' אלהינו“ לכל עושה ואצילות.

לחג של „שמחה“ בעברית של גרול של חוגים, סרב-נוויותם לא ימצא בשום שפה אחרת. כל חוג וחוג חסבא נוון שונה של רגש אנושי זה הכה-מורכב. יש שמחה ושמחה. זו הנעלה וזו השפלה, המאלפת וה- סנסלית. שמחה לאיש כאשר רצונו בא על סיפוקו, ושמחה גם בהיצולו מאסון. פנישה עם יקריו, עם ווף משוכב-נפש, עם יצירה אמותית חנונית-לב — גורמים של שמחה הם. אבל יש גם שמחה לאיד, הנאה מצרה שבאה על אחרים, ראיית נקם בזולת. הסוב והרס, חיבה ונקמה, כולם חוצאים להסדר בחושן זה של „שמחה“. כדי לעמוד, למשל, על הוויכוח בהבדלי העוון הדקיקים שבהגדרת הוויכוח העברים גילה, דיצה, רינה, חזוה, ששון ושמחה, מן ההכרח לרדת לנבכי הנופש של האדם ולמחכני השפה הקדושה, העמוקים חנו ים.

חג וסוכות שלנו, זכר לסוכות קלאי יהודה העתיקה, סוכות שהיו לצל לאבותינו בדרום מחצית לארץ-כנען, חג זה מתאים, לכאורה, במשמעותו לחגים דומים של העמים העתי- קים. איסוף היבול מן השדה והזכר, עונת הוסתיו שבה מסעק וסבע חובותיו כחנמול לעמל האדם שהושקע בעבודת האדמה, לקיים זה שנאמר „הזורעים בומעה בריוה יקצורו“ (תהלים קכ"ו, 5). כל אלה שימשו עילה לרומאים ויוונים בקביעת חגיגה העונתיים לכבוד של ססורן ובאכוס. חגים אלה היו, למעשה, ימים שבהם הוסר כל מעצור הפני הוולולות והפריצות, ימים שבהם תענוגי הנגי וההשתוללות לא ידעו כל גבול.

חג הסוכות שלנו מזכיר גם הוא, בדומה לחגיגה, את חג האסיף. גם לעסתר-פניו הטהוהי — השמחה, דבר והוצא גם מכינוי- החשנה שלו „זמן שמחתנו“. גם הפעם שוללת היוזות את ההתנזרות ומחייבת את זכויות הגוף ליהנות ממנממי החיים. ולא עוד אלא שהצו של „ושמחת בחגך“ (דברים ט"ז, 14) הוציק את חז"ל לומר „שאינן שמחה אלא בבשר ויין“ (פסחים ק"ט).

ובכליזאח, איהו הבדל יסודי שבתפסוה. אותה השמחה „בבשר ויין“ משותת גם היא למסיה נשגבה, וזוהי, והואה לירי מיווג בצו של „ושמחת לפני ה' אלהינו“ (שם ט"ז, 11). גם בשעת השמחה עליו לזכור את ה"לפני מ' אתה עושה, את מלך מלכי המלכים, המזאחר כל יצוריו, את ה"חננו

ברוך אתה ד' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נסילת לולב.

מברק

אריה פינקוס

יו"ר הסוכנות היהדות — ירושלים

מישתתפים בצער ובאבל כלל ישראל ומננים לא רק את הרוצחים הישעים אלא את אלו המארגנים מחזיקים ומזינים את ידיהם. מתפללים שהעם יתברך שמו יתן עוז ובינה לכל גרובי עמים כדי להעביר ממשלת זרון מן הארץ. יהי זכר נבדורי וקדושי ישראל לעולם ברור.

דר. דוד משה רוזן
רב הכולל ליהדות
יר"ר ועדת הקהלות
רומניה

מכתב ברכה

לרב הכולל דר. דוד משה רוזן
למלאות ששים שנה

ב"ה
לניגנראד, יב"א, אלוף, תשל"ג
שלום וברכה וכ"ס סלה כל- בוד הוב ונאוג צאנו חלי ספרי, משכיל מאד ביאת ה' הסנוהיג הרזוני דרומני חוה"ר דוד משה רוזן שליט"א ולכל הנזולים ומסתופפים בצלו, בצל ההכמה וחילאה, אנחנו תבוכים אותו ונא- חלים בערו ליום הולדתו שהישיה וכונו בלרד ימים ושנים כוואים ושלמים, להח- שיו עוברתו הפורה בעבודת הקשר עד מאה ועשרים שנה. ידוע לוי היסב כל הסוב והצפון בגאף והארה בענוי תות אוהנה אל עמו ואל

חורונו. עסקו גדול ונפלא באיו דומותיו בכל צרכי הצבור, וה' הסוב יהיה בענותו. לא זכינו לראותו פנים אל פנים, אבל קרוב הוא ללבנו בעתנו כתב-עת מסקלים אנו מאתו תמיד כסדר, רב תורה לו ע"ז. והיות כי ימי זורין ובעל"ט מונעמשים ובאים, מאחלים אוו בעדו ולזיונות בתוך ספרו של צדיקים לאלתר לזוים טובים ושלום ובהרמת קרנו בכבוד למעלה ועליו. מוקירו וכבדו כערכו הרם ונשא הרב אברהם חיים לובנאווי יוסב ראש קהלה הרמית משה זל ליטונסקי

יהודי איטליה
סגנה של הקיסרות-הרומים המערבית (476) הטיב זאת מצב יהודי אטליה. המלכים הרקמים האריגים לא נתנו לכמרים הקתולים לרדף את היהודים. כששרף הקמון הקד- תולי בעיר רבנה את בתי הכנסת, הכריח תאודוריק מלך האוסטגוטים את מושבי העיר הקתולים לחזור ולבנותם. אחרי שהשמירו מצביאי יוסטנינוס, הקיסר הביזנטי, את ממשלת האוסטגוטים (555), סבלו יהודי אטליה מקנאת הביזנטים.

לאחר שקבש קרל הגדול את אטליה הצפונית והתי- כונית, הוא התחם שוב ליהודי אטליה. אחרי מותו סבלו יהודי אטליה מרדיפת כמרים קתולים קנאים. אך בדרך כלל הגנו עליהם הקיסרים הנרמנים שמשלו בכפף מחל- קי אטליה.

מסקי הצלב לא השפיעו לרעה על מצב היהודים בא- טליה כמו בצרפת ובגרמניה. גם תקופת המנפה השחורה לא עשתה שמות בקהלות אטליה כמו בארצות אחרות. האפיפיורים היהודי את תו- שבי ארצם לא להתנפל על היהודים. גם אנוצטיוס לא נתן ללגן את יהודי רומא ולקול את רכושם. אף שדרש מלואם מסיס גבוהים ובזה אותם בעניי התושבים הנצורים.

ברית עברית עולמית (התרגום הרומני בעמ' 4)

שכר שיחה נאה

(נזיר כ"ג)

מאת הרב יצחק מאיר מרילוס, בוקרשט

הדבר שרול תלמוד את רה יותר מכבוד אב ואם הוא אחר שנמצא יוסף במצרים ואז נשלמו כ"ב שנים ונתברך שגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם שהיה על ידו שנה שלמד לא נענש אבל קודם כציאת יוסף לא נתברך עור שגדול תלמוד תורה יהיה אפשר שיענש יעקב, גם על אותו השנים שהיה בבית שם ועבר ומצד הסכרה אפשר שכיבור אב ואם גדול מתל- סד תורה כי השהוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד הפסוק (קידושין דף למד ע"א) ולכן יעקב ששלח את בניו למצ- רים מרס שנמצא יוסף לא היה לו להחזיר אותם שלא יתעסקו בדבר הלכה כי ממילא לא יעשו כן כי מנין להם שתל- מוד תורה גדול מכבוד אב ואם אדרבה מצד הסכרה כיבור אב ואם גדולה יותר אבל כשהורו ממצרים לבשר לאביהם שניד יוסף ה' ונמצא שלא נענש יעקב על אותו י"ד שנים שלמד ונתברך להם א"ז שיתלמד תורה גדול יותר מכיבור אב ואם ולכן חשש יוסף שיתעסקו בדבר הלכה כי הלכה על כן החזירם יוסף: אל תעסקו בדבר הלכה רק מהרו אל אבי. (המלמד בדרך כלל תירוצו הפלא ופלא אף קשה אוד צוה יוסף נגד ה- דין כי צוה תלמוד תורה גדול יותר מדוע לא יעסקו בדברי תורה?).

אל תרנון בדרך. ומ' שלא ציווה יעק: כי מ באבנמרא (המסך בעמ' 9

ליום מלאות ששים שנה, למרן דר. דוד משה רוזן שליט"א רב הכולל, ההאכס- אצלנו איהם אנשים מפור- סמים מכל שנה החיים ויגיהם רבנים מפורסמים וישי נארים הנאון המפורסם מרן שלמה גורן שליט"א רב הראשי התל-אביב והנאון ר. זאב גופליכרב הראשי-ירלם- ניו גיסו של רב הכולל דר- דינתני מוכן מאלויעת שה- רמנו הרבנים ביהר עסקו בחידושי תורה ותחת אהר- השיחים „גודקה מפי חבורה ושמיר“ (פסחים סד) (מפי הנאון ד. זאב גופליכרביט"א) מאמים ז"ל (תענית דף יוד) (אל תרגו ברר (בראשית מ"ה—כד) אפר רבי א'עזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שסא תרגו עליהם הדבר רש"י תתעו והקשיתי אני ומדוע לא החזירם יעקב בהליכתם שלא יתעסקו בדבר הלכה הלכה? שלא יתעו וזא הם- פיקה הפן באותה שעה להמשיך העין על כן ארשה לי להיות דעתי כזה ולנכב דעתם של מפרשי ים תל- מוד. זה לשון הר"ף יש כפי פשוטו יש לדרוש שם מה שדרשו חז"ל במקום אחר, שפרשת ענלה ערובה נתן להם לסימן שבאותו פרק פירוש יוסף מאצל יעקב שהיה מלמדו פרישת ענלה ערובה וזה שאמר „וירא את העגלות אשר שלח“ שהוא הסימן של ענלה ותחי רוח יעקב אביהם כי האמין להם (כוונת הר"ף למאמר המירש